

VENEMAA FÖDERATSIOONI SÕDA UKRAINA VASTU: KAS KAALUTUD JA RATSIONAALNE LAHENDUS VENEMAA GEOPOLIITILISTE HUVIDE EDENDAMISEKS?

Erik Männik

Ülevaade. Venemaa Föderatsioon (VF) alustas rohkem kui aasta tagasi sõda eesmärgiga Ukraina denatsifitseerida ja demilitariseerida. Sõja käigus on Venemaa muutnud oma põhipingutust ning rünnanud nii Ukraina sõjalisi struktuure kui ka tsiviilsihtmärke ja -ühiskonda. Sõjategevus on pakkunud rikkalikku informatsiooni ja õppetunde nii sõjalis-tehnisel, taktikalisel kui ka operatsioonitasandil, kuid vähem on räägitud sellest, mida Ukraina sõda on näidanud VF-i strateegilise mõtlemise ja selle elluviimise erinevate tahkude kohta. Artiklis on analüüsitud Venemaa sõjalise jõu rakendamise sihipärasust riigi geopoliitiliste eesmärkide saavutamiseks, kasutades strateegiateooria põhiseisukohti. Saadud tulemuste põhjal on kirjeldatud VF-i strateegilise mõtlemise iseloomulikke jooni, tehtud järeldused nende mõju kohta Eesti sõjalise julgeoleku tagamisele ning Ukrainas kestva sõja edasisele kulule.

Võtmesõnad: Venemaa Föderatsioon, Ukraina sõda, strateegia

Keywords: Russian Federation, Ukraine war, strategy

1. Sissejuhatus

Sõda Ukrainas on siinse artikli kirjutamise ajaks saavutanud intensiivsuse ja ulatuse, mida Euroopas pole nähtud rohkem kui 70 aastat. Vaenutegevuse käigus on Ukrainast saabunud Euroopa riikidesse miljoneid põgenikke, Ukraina taristu ja majandus on saanud tõsiselt kannatada ning poolte kaotused moodustavad sadu tuhandeid sõjaväelasi.

Sõda algas VF-i kikutusrünnakuga Kiievile 2022. aasta veebruaris. Selle ebaõnnestumisel ja Ukraina vägede vasturünnakute järel taandusid VF-i väed Kiievi, Sumõ ja Tšernigovi oblastist. VF-i väejuhatus nihutas aprillis põhipingutuse Donbassi, üritades sisse piirata seal kaitses olevaid Ukraina vägesid. Augustis-septembris alanud Ukraina vägede vastupealetungide järel

taandusid VF-i väed Hersonist ja Harkovi oblastist ning alustasid septembris-oktoobris tiibraketide ja varitseva õhuründemoonaga lööke Ukraina energia- ja taristu pihta. Samal ajal jätkus surve Donbassis kaitsetegevust teostavatele Ukraina üksustele. VF-i pingutustest hoolimata jätkab Ukraina oma liitlaste toel vastupanu.

Esimese sõja-aasta sündmusi võib näha kui VF-i ebaõnnestunud katseid murda Ukraina vastupanu. Kuigi faktide suhtes paikapidav, annab selline ülevaade siiski suhteliselt ligikaudse ettekujutuse sellest, kas, millisel määral ja kuidas on sõja käigus muutunud VF-i juhtkonna arusaam sellest, mida taotletakse võiduga Ukraina üle, kuidas seda on püütud saavutada ning kas selleks on eraldatud ka piisavalt vahendeid. Teisisõnu, eelneva kirjelduse põhjal ei selgu, kas ja kuidas on muutunud sõjas Ukrainaga VF-i strateegia, mis peaks siduma tasakaalustatud tervikuks sõja abil taotletavad eesmärgid, sõjapidamisviisid ning sõdimiseks kasutada olevad ressursid.

Selle lünga täitmiseks rakendatakse VF-i tegevuse analüüsimisel käimasolevas sõjas strateegiateooria seisukohti¹. Sõda on selles teoorias määratletud kui dünaamiline vastastikuse mõjutamise protsess², mille käigus määrab sõdivate poolte efektiivsuse oskus õigesti defineerida taotletavaid eesmärgid ja nende saavutamise viise ning suurendada oma ressursside põhjal loodavat jõudu. Viimane ei tähenda seejuures mitte ainult oma mõõdetava sõjalise jõu suurendamist, vaid ka oskust ära kasutada vigu vastase strateegilises mõtlemises, jõukasutust vastavuses seatud eesmärkidega ning oskust oma ressursse tulemuslikult rakendada.³

Artiklis on uurimismeetodina rakendatud peamiselt sekundaaranalüüsi, mille puhul kasutatakse varasemate uurimuste raames kogutud infot, et vastata uutele või täiendavatele uurimisküsimustele või kinnitada varasemaid. Kaitse- ja strateegiliste uuringute valdkonnas on selle uurimismeetodi eeliseks võimalus kasutada juba avaldatud infot, mida on raske hankida (nt salastatud teave või info, mille valdajatega ei ole võimalik vestlusi või intervjuusid teha),

¹ **Smith, M. L. R.; Stone, J.** 2011. Explaining Strategic Theory. – *Infinity Journal*, No. 4, pp. 27–30, **Smith, M. L. R.** 2022. On Efficacy: A Beginner's Guide to Strategic Theory. – *Military Strategy Magazine*, Vol. 8, No. 2, pp. 10–17.

² **Clausewitz, C. von.** 1976. On War. Michael Howard and Peter Paret (eds.). Princeton: Princeton University Press, pp. 86–88. [**Clausewitz** 1976]

³ **Meiser, J.; Cramer, T.; Turner-Brady, R.** 2021. What Good Is Military Strategy? An Analysis of Strategy and Effectiveness in the First Arab-Israeli War. – *Scandinavian Journal of Military Studies*, Vol. 4, No. 1, pp. 37–49.

ning täiendada seda muude andmetega, et luua uut teadmist.⁴ Uurimuse koostamisel on tuginetud eranditult avalikes allikates avaldatud infole, mille paikapidavust on sündmuste kirjelduste ja järelduste usaldusväärsuse suurendamiseks kontrollitud võimalusel üksteisest sõltumatute allikate abil. Valitud metoodika põhjal on sõjategevusest koostatud piisava usutavusega ülevaade, mille alusel tehtud järeldused on usaldusväärsed.

VF-i strateegilise mõtlemise analüüs algab sõjateoreetiliste seisukohtade ülevaatega, millele järgneb sõdivate poolte raskuspunktide hinnang ja võrdlus. Seejärel vaadeldakse VF-i poliitilisi eesmärke, mis on Ukraina vastu toime pandud agressiooni liikumapanevaks jõuks, ning VF-i sõjalisi eesmärke, nende saavutamise viise ja sõja erinevatel etappidel kasutatud vahendeid. Artikli viimases osas tuuakse esile VF-i strateegilise mõtlemise iseloomulikud jooned Ukraina sõjas, mille põhjal tehakse järeldused Eesti sõjalise julgeoleku tagamise ja VF-i edasise tegevuse kohta Ukraina sõjas.

2. Teoreetiline raamistik: sõja määratlus ja eesmärgid ning Venemaa Föderatsiooni strateegia analüüsimise lähtekohad

Kahtlemata on mitmed arusaamad sõjapidamisest ligi kahe sajandi jooksul pärast Carl von Clausewitzi sõjateadusliku suurteose ilmumist muutunud, kuid strateegiateoorias on tema põhiseisukohad jäänud kehtima⁵. Väga kokkuvõtlikult käsitles Clausewitz sõda järgmiselt.

Sõda on oma olemuselt vägivallaakt, mille abil üks sõdiv pool püüab vastasele oma tahet peale suruda. Sõda on alati kulukas, purustav ja laastav, mistõttu on ootuspärane, et ükski kainelt mõtlev riigimees ei alusta sõda enne, kui ta on endale täiesti selgeks teinud, milliseid poliitilisi eesmärke ta taotleb ning kuidas sõda pidada kavatseb. Üldjuhul on sõja vallandanud poliitilised eesmärgid sõja käigus esikohal. Poliitilised eesmärgid võivad sõja käigus

⁴ **Heaton, J.** 2008. Secondary Analysis of Qualitative Data: An Overview. – Historical Social Research, Vol. 33, No. 3, p. 35; **Borzillo, L.; Deschaux-Dutard, D.** 2021. Secondary Analysis of Qualitative Data in Defence Studies: Methodological Opportunities and Challenges. – Deschaux-Dutard, D. (ed.). Research Methods in Defence Studies. A Multidisciplinary Overview. Abingdon, Oxon, New York: Routledge, pp. 63–64.

⁵ **Mahnken, T.** 2019. Strategic Theory. – Baylis, J.; Wirtz, J. J.; Gray, C. S. (eds.). Strategy in Contemporary World. An Introduction to Strategic Studies. New York: Oxford University Press, pp. 61, 65.

sõltuvalt sõjapidamiseks valitud vahenditest ja viisidest ka muutuda, kuid jäävad alati esikohale.

Sõtta astudes peab riik endale väga selgelt aru andma, milline on tulevase sõja iseloom ja ulatus. Üldjuhul kujundavad sõja iseloomu ja ulatuse poliitilised järeleandmised, mida oodatakse rünnatavalt riigilt.⁶ Mida rohkem poliitiliste nõudmiste objektiks langenud riik tunneb end ohustatuna, seda tugevamat vastupanu on ta valmis avaldama enda vastu suunatud vägivalle. Teisalt mõjutab sõja lähtekohaks olevate poliitiliste nõudmiste olulisus ka ründava riigi otsustavust kasutada jõudu, mis tähendab muuhulgas, et suhteliselt piiratud nõudmiste korral pole ka ründaja valmis nende nimel kuigi suuri sõjalisi pingutusi tegema.

Mida enam sõja aluseks olevad poliitilised nõudmised lähendavad sõja oma olemuselt absoluutsele (sõja eesmärk on vastase täiesti võitlusvõimetuks muutmine, vägivald saavutab kõrgeima taseme ja sõdivad pooled mobiiliseerivad täielikult oma ressursid), seda enam peab sõda alustades olema riigi ja relvajõudude juhtkonnale selge, kuidas saavutada püstitatud eesmärgid.

Sõja planeerimisel lähtutakse vaenupoolse iseloomulikest joontest, mille põhjal saab tuletada raskuspunkti, mis on vastase tugevuse ja liikumisvabaduse aluseks. Just sellise keskme vastu suunatakse sõjas kogu energia. Lõök tuleb löögi järel suunata vastase jõuallikate vastu.

Clausewitz arvates on vastase üle võidu saavutamise seisukohast sõjalisel tasandil kõige tähtsam (1) vastase relvajõudude purustamine (kui neil on kas või väikegi osa toimivas), (2) vastase pealinna vallutamine (kui see on riigi sotsiaalse ja poliitilise elu keskus), (3) riigi tähtsaima liitlase sõjaline purustamine (kui see liitlane on tugevam kui rünnatav riik). Seejuures peavad võiduka riigi relvajõud suutma lisaks vastase relvajõudude purustamisele kinnistada saavutatud edu ja muutma selle pöördumatuks.

Clausewitz sõjateoreetiliste seisukohtade käsitlemisel ei saa üle ega ümber ka tema ilmselt tuntuimast seisukohast, et sõda on poliitika jätkamine teiste vahenditega, mitte eraldiseisev nähtus. Suur Preisi sõjateoreetik nägi poliitika mõjus sõjale tegelikult enamat kui tõsiasja, et sõjapidamine on üks poliitikategemise vahend – küll vägivaldne ja riskantne, kuid ikkagi vahend. Clausewitz arvates muutis Prantsuse revolutsioon oluliselt Prantsusmaa

⁶ Tungivat vajadust mõista õigesti tulevase sõja iseloomu rõhutas ka Vene sõjateoreetik A. Svetšin, kelle arvates mõjutas tulevase sõja oodatav iseloom nii ettevalmistusi sõjaks kui ka sõjas taotletavaid poliitilisi eesmärgi. **Свечин, А.** 2003. Стратегия. (Текст напечатан по изданию Свечин А. А., Стратегия, 2-е издание, Москва, 1927). Москва, Санкт Петербург: Кучково поле, стр. 98, 261–262.

valitsemist ja ühiskonda ning vabastas tohutu energia, mis kandus üle sõjapidamisse. Poliitiliste tingimuste muutumine Prantsusmaal muutis seda, kuidas riik sõdis. Teisisõnu, ühiskonna poliitilised põhijooned kujundasid peeta vaid sõdu ja määratlesid riigile jõukohaste sõjaliste pingutuste ulatuse. See omakorda mõjutas riigi ambitsioone sõjas.⁷

Neid seisukohti arvestades võib Ukraina vastu rakendatud VF-i strateegia analüüsimisel võtta aluseks järgmised küsimused.

- Milline oli sõdiva poole strateegilise tasandi raskuspunkt enne konflikti algust ja kas see on sõja käigus muutunud?
- Milliseid poliitilisi eesmärke taotles VF sõda vallandades ja kas need on sõja käigus muutunud?
- Milliseid sõjalisi eesmärke, kuidas ja milliste vahenditega taotles VF, et saavutada püstitatud poliitilised eesmärgid? Kas sõja eesmärgid ja selleks eraldatud vahendid on olnud tasakaalus?
- Kui paindlik on VF-i juhtkond olnud sõja poliitiliste eesmärkide ja strateegia kujundamisel?

Neile küsimustele otsitakse artiklis vastuseid iga VF-i tegevuse puhul ja lõpus antakse nende põhjal hinnang VF-i strateegiale Ukraina sõjas.

3. VF-i ja Ukraina strateegilise tasandi raskuspunkt

NATO käsituse kohaselt on raskuspunktiks alati mingi füüsiline entiteet, kusjuures poliitilis-strateegilisel tasandil eksisteerivad nii materiaalsed kui ka moraalsed (vaimsed) raskuspunktid. Teistel sõjapidamistasanditel eristatakse ainult materiaalseid raskuspunkte.

Materiaalsed raskuspunktid kujutavad endast alati objekte, struktuure või vahendeid, mille abil saavutatakse püstitatud eesmärke ja millest see sõltub. Poliitilis-strateegilisel tasandil võib selleks olla näiteks sõjalise liidu või riikide koalitsiooni sihtjõud või siis riigi sõjalise jõu võtmelement. Materiaalsete raskuspunktide määratlemine sõltub paljuski sellest, milliseid eesmärke taotletakse ja kuidas neid saavutada kavatsetakse. Materiaalse raskuspunkti

⁷ Clausewitz 1976, pp. 86–87, 579, 584, 595–597, 603–604, 605–610.

purustamine ei võimalda riigil saavutada seatud eesmärged kas kavandatud viisil või üldse mitte.⁸

Moraalne raskuspunkt võib olla näiteks tugev poliitiline või usujuht, valitsev eliit või tugeva kaitsetahtega rahvas. Moraalne raskuspunkt määrab riigi poliitika ja strateegia, suunab riigi vahendeid strateegiliste eesmärkide saavutamiseks, innustab, loob ühtsuse ja võitlustahte.⁹

VF-i ja Ukraina materiaalseid raskuspunkte saab hinnata nende riikide sõjalise jõu võrdluse teel, mis on esitatud tabelis 1. Sellest nähtub, et VF-i relvajõudude sõjaeelne maa-, õhuhudessant- ja merejalaväe isikkoosseis kokku ületas Ukraina relvajõudude vastava näitaja 2,4 korda. Peaaegu sama suur oli Vene relvajõudude ülekaal üle 100 mm kaliibriga suurtükkides, miinipildujates ja mitmelasuliste raketihetjates. Vene relvajõudude üksustes olevate tankide ülekaal oli 3,5:1, lahingusoomukite kategoorias 5,7:1 ning taktikalise lennukiväe ja lahingukopterite ülekaal vastavalt 7:1 ja 12:1.

Kahtlemata ei tasu eeltoodud arvsuhteid võtta absoluutse tõena, sest täiesti korrektset infot mõlema poole relvajõudude mehitatuse ja relvastuse kohta teavad ainult sõdivad pooled ise. Sõja käigule avaldab suuremat mõju see, kuidas jõudu kasutatakse, milline on jõuvahekorde põhipingutuse alal ja edasiliikumistelgedel. Küll aga toovad näidatud suhtarvud esile Venemaa märkimisväärse ülekaalu lahingutehnikas. Seejuures viitab VF-i lennukivahendite ülekaal võimalusele, et Venemaa suudab sõja puhkemisel kiirelt saavutada õhuüleoleku, suruda maha Ukraina tavajõudude vastupanu ning sundida ukrainlasi kas alistuma või üle minema hajutatud lahingutegevusele. Konflikti venimise puhul oli ootuspärane, et VF-i suuremad inimressursid, lahingutehnika ja laskemoonavarud annavad talle eelise.

Teisest küljest aga võis VF-i maaväe isikkoosseisu suurus kujuneda võimalike probleemide põhjuseks kogu Ukraina territooriumi kontrollimisel ja olukorra konfliktijärgsel stabiliseerimisel. Nimelt, mässutõrje elluviimiseks Ukraina-suuruse riigi territooriumil võib teoreetiliselt vaja minna kuni 800 000 sõjaväelast (arvestusega üks sõjaväelane 50 elaniku kohta)¹⁰ ja ainult vasakkalda Ukrainas kuni 400 000 sõjaväelast, mis on rohkem kui kogu VF-i relvajõudude maaväe isikkoosseis enne sõja algust.

⁸ **Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations (AJP-5)**. Edition A Version 2. 2019. – NATO Standardization Office, pp. B-2, B-3. https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-5_EDA_V2_E_2526.pdf (25.11.2022).

⁹ *Ibid.*, pp. 3–5, B-1, B-2.

¹⁰ **Dobbins, J.** Could Insurgency Offer Ukraine a Decisive Edge? 2022. – The Rand Blog, 6 April. <https://www.rand.org/blog/2022/04/could-insurgency-offer-ukraine-a-decisive-edge.html> (12.06.2022).

Tabel 1. VF-i ja Ukraina relvajõudude võrdlus enne sõja puhkemist¹¹

Parameeter	Venemaa Föderatsioon	Ukraina
Relvajõudude isikkoosseis (üldine)	900 000 (2 000 000 reserv)	200 000 (900 000 reserv)
Rahvuskaardi isikkoosseis	340 000	60 000
Maaväe isikkoosseis	280 000	126 000
Õhudessantväe isikkoosseis	45 000	20 000
Merejalaväe isikkoosseis	35 000	6 000
Tankid ¹²	3420 (hoiul 10 200)	990 (hoiul 1130)
Lahingusoomukid	7920 (hoiul 8500)	1380
Suurtükid, mitmelasulised raketihetjad-miinpildujad (kaliibriga üle 100 mm) ¹³	4900 (hoiul 22 400)	1970 (hoiul 80)
Taktikaline lennuvägi	770	115
Ründekopterid	410	35
Laskemoonavarud ¹⁴	2,5–3 mln t	0,3–0,5 mln t

¹¹ **International Institute for Strategic Studies** 2022. The Military Balance 2022. London: Taylor & Francis, pp. 192–208, 211–215. [IISS 2022]

¹² Erineva lahingutehnika puhul on esitatud selle üldandmed, mis oli enne konflikti algust VF-i ja Ukraina relvajõudude käsutuses.

¹³ Teistel andmetel (**Zabrodskiy, M.; Watling, J.; Danylyuk, O. V.; Reynolds, N.** 2022. Preliminary Lessons in Conventional Warfigthing from Russia's Invasion of Ukraine: February-July 2022. RUSI Special Report. London: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, p. 16 [**Zabrodskiy et al.** 2022]) oli Venemaa Föderatsioonil konflikti alguses kokku 5980 ning Ukrainal 2860 suurtükki ja mitmelasulist raketihetjat, mis teeb Venemaa ülekaaluks 2,1:1.

¹⁴ Hinnang on antud meedias ilmunud info põhjal. **Временная комиссия Верховной Рады займется взрывами в Балакле, за которую никто не ответил** 2019. – Kharkiv Today, 1 ноября. <https://2day.kh.ua/ru/vremennaya-komissiya-verhovnoj-rady-zajmetsya-vzryvami-v-balaklee-za-kotoruyu-nikto-ne-otvetil> (15.06.2022). **VF: Лишние боеприпасы: почему взрываются военные склады** 2019. – sibnet.ru, 6 августа. <https://info.sibnet.ru/article/554400/> (15.06.2022); **В России все еще достаточно старого оружия и снарядов, но коллапс армии РФ неизбежен. Когда он придет (расчеты по солдатам и технике)** 2022. – Forbes Ukraine, 7 сентября. <https://forbes.ua/ru/war-in-ukraine/u-rosii-vse-shchedostatno-staroi-zbroi-ta-snaryadiv-ale-kolaps-armii-rf-neminuchiy-koli-vin-nastane-rozrakhunki-soldativ-ta-tekhniki-07092022-8170> (20.10.2022).

Lisaks eeltoodule tuleb VF-i tugevuse hindamisel arvestada jõudude vahekorda Mustal merel ning VF-i maa-, õhu- ja mereväe täppislöögivõimet. Vene Musta mere laevastik ületas Ukraina mereväe igas laevaklassis, kusjuures Musta mere laevastiku koosseisus oli seitse pealvee- ja kuus allveelaeva, mille relvastuses olid tiibraketid Kalibr.¹⁵ Meredessantoperatsioonide võime suurendamiseks moodustati Mustal merel enne sõja algust 14 maabumislavast koosnev laevagrupp, mis oli võimeline transportima 4500–5000 merejalaväelast koos varustuse ja relvadega¹⁶.

Venemaa täppislöögivõime kõige nüüdisaegsema osa moodustasid maal paiknevad raketikompleksi Iskander ballistilised (9M723) ja tiibraketid (9M728), mille lennukaugus on kuni 500 km ning tõenäoline keskmine ringhülve kuni 10 m¹⁷. Samuti olid VF-i arsenalis õhust lastavad tiibraketid H-101 lennukaugusega kuni 3000 km (tõenäoline keskmine ringhülve kuni 10–20 m)¹⁸ ning merelt lastavad tiibraketid Kalibr (3M14) lennukaugusega kuni 2500 km (tõenäoline keskmine ringhülve 30 m)¹⁹. Enne sõja algust võis Vene relvajõudude relvastuses olla ligi 2000 sellist raketti, kusjuures VF-i relvastuses oli hinnanguliselt 7000 erinevat lühi- ja keskmaaraketti²⁰.

¹⁵ IISS 2022, pp. 204–205, 212–213; **Надводные корабли.** – Mil.Press FLOT. <https://flot.com/nowadays/strenght/surfaceships/> (20.10.2022); **Подводные лодки.** – Mil.Press FLOT. <https://flot.com/nowadays/strenght/submarines/> (20.10.2022); **Корабельный состав.** – Черноморский Флот. <https://www.kchf.ru/ship/today/today.htm> (20.10.2022).

¹⁶ **Kabanenko, I.** 2022. Final Pieces Falling Into Place to Enable Russian Amphibious Invasion of Ukraine in Black Sea Basin. – Eurasian Daily Monitor, Vol. 19, Issue 18. <https://jamestown.org/program/final-pieces-falling-into-place-to-enable-russian-amphibious-invasion-of-ukraine-in-black-sea-basin/> (16.06.2022).

¹⁷ **Cranny-Evans, S.; Kaushal, S.** 2022. The Iskander-M and Iskander-K: A Technical Profile. – RUSI Commentary. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/iskander-m-and-iskander-k-technical-profile> (15.09.2022).

¹⁸ **Kh-101 / Kh-102.** 2021. – Center for Strategic and International Studies. <https://missilethreat.csis.org/missile/kh-101-kh-102/> (15.09.2022).

¹⁹ **Schneider, M. B.** 2022. Lessons from Russian Missile Performance in Ukraine. – United States Naval Institute Proceedings, Vol. 148, No. 10. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2022/october/lessons-russian-missile-performance-ukraine> (01.11.2022).

²⁰ **Russia has over 600 missiles left – Ukraine’s Minister of Defense** 2022. – Euromaidan Press, 14 October. <https://euromaidanpress.com/2022/10/14/russia-has-over-600-missiles-left-ukraines-minister-of-defense/> (17.11.2022); **Россия все больше бьет по украинским городам старыми неточными ракетами. Сколько их осталось и почему ПВО не дает полной защиты? Большой гайд** 2022. – Forbes Ukraine, 6 июля. <https://forbes.ua/ru/inside/rosiya-vse-bilshe-gatit-po-ukrainskikh-mistakh-starimi-netochnimi-raketami-skilki-ikh-zalishilos-ta-chomu-ppo-ne-dae-povnogo-zakhistu-velikiy-gayd-06072022-7020> (13.11.2022).

VF-i eriti tsentraliseeritud võimustruktuuri tõttu võib Venemaa poliitilis-strateegilise tasandi moraalseks raskuspunktiks pidada president Putinit, kelle tegevuse kiitis 2022. aasta veebruaris heaks 71% venemaalastest²¹. Sõltumatu meedia ja poliitilise opositsiooni puudumise tingimustes toetas 2022. aasta veebruaris-märtsis sõjalist operatsiooni Ukraina vastu 51–71% venemaalastest²².

Ukraina puhul oli pilt vastupidine ning riigi moraalseks raskuspunktiks oli ukraina rahvas. Vahetult sõja puhkemise eel usaldas President Zelenskit 41% (ei usaldanud 57%) ukrainlastest²³. Ukraina valitsust usaldas 14% ja Ülemraadat vaid 11% Ukraina elanikest²⁴. Vahetult enne VF-i sissetungi pidas suuremahulist agressiooni võimalikuks 72% ukrainlastest ning 64% vastanuist oli kindel, et Ukraina suudab kallaletungi tõrjuda²⁵. 48% ukrainlastest oli enne sõja puhkemist valmis kaitsma oma kodumaad, relv käes, või toetama Ukraina relvajõude²⁶. Lisaks eeltoodule tuleb Ukraina moraalse raskuspunkti hindamisel kindlasti arvesse võtta, et 2014.–2021. aastal osales Ida-Ukrainas toimunud konfliktis kokku 426 000 ukrainlast²⁷, kellest valdaval osal ei olnud mingeid illusioone Venemaa ja temast lähtuva ohu suhtes.

²¹ **Одобрение деятельности Владимира Путина.** – Левада-Центр. [https://www.levada.ru/indikator/ \(03.11.2022\)](https://www.levada.ru/indikator/ (03.11.2022)).

²² **Поддерживают ли россияне войну в Украине? Смотря как спросить 2022.** – BBC News. Русская Служба, 8 марта. [https://www.bbc.com/russian/news-60662712 \(24.05.2022\)](https://www.bbc.com/russian/news-60662712 (24.05.2022)).

²³ **Электоральные настроения населения (11–18 февраля 2022 года).** – Группа «Рейтинг». [https://ratinggroup.ua/ru/about.html \(07.09.2022\)](https://ratinggroup.ua/ru/about.html (07.09.2022)).

²⁴ **Dynamics of trust in social institutions during 2020–2021: The results of a telephone survey.** – Kyiv International Institute of Sociology. [https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1093&page=1 \(07.09.2022\)](https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1093&page=1 (07.09.2022)).

²⁵ **Почти 40% населения Украины считает, что сейчас угроза полномасштабной агрессии со стороны РФ является либо очень вероятной, либо неизбежной 2022.** – Укринформ, 22 февраля. [²⁶ **Эскалация РФ: почти половина украинцев будут воевать или помогать армии 2022.** – Украинская правда, 22 февраля. \[https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/22/7324939/ \\(13.05.2022\\)\]\(https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/22/7324939/ \(13.05.2022\)\).](https://www.ukrinform.ru/rubric-society/3409389-ugrozy-so-storony-rossii-ne-vidat-tolko-7-ukraincev.html (06.09.2022); Динамика оценки военной угрозы (16-17 февраля 2022 г.). – Группа «Рейтинг». https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/dinamika_ocenki_voennoy_ugrozy_16-17_fevralya_2022_g.html (07.09.2022).</p>
</div>
<div data-bbox=)

²⁷ **Жилье, учеба, бизнес, реабилитация, право: где ветеранам найти помощь 2021.** – Радио Свобода, 13 декабря. [.](https://www.radiosvoboda.org/a/politika-veterani-ato-oos/31604614.html (15.04.2022); Почти половина ветеранов АТО/ООС сталкиваются с дискриминацией – опрос 2020. – УНИАН, 23 января. <a href=)

Niisiis, 24. veebruaril 2022 alanud sõjas vastandusid kaks väga erinevat riiki. Esmapilgul oli VF-il mitmeid eeliseid: tema relvajõud olid arvukamad, kusjuures arvuline ülekaal lahingutehnikas ja eriti õhuvahendites näis olevat otsustav eelis. Lisaks sellele oli Venemaal suur ülekaal Mustal merel ning ta oli kaugmaa-täppislöögivahenditega võimeline ründama mis tahes objekti Ukraina territooriumil. Venemaa laskemoonavarud olid Ukraina omadest tunduvalt suuremad. Venemaad juhtis väga suure võimuga autokraat, kellel puudus opositsioon ning kes oli meedia abil mobiliseerinud Venemaa elanikkonna sõda toetama.

Ukraina oli enne sõda seesmiselt lõhestunud riik, mille elanikud ei usaldanud oma presidenti, valitsust ega parlamenti, kuid enamik Ukraina elanikkonnast pidas Venemaa kallaletungi võimalikuks. Üle poole riigi elanikest uskus, et Ukraina suudab selle ka tõrjuda. Üldjoontes oli iga sajas Ukraina elanik ise võidelnud Ida-Ukrainas vindunud konfliktis ning ligi pool riigi elanikest oli valmis ühel või teisel viisil osalema oma riigi kaitsmises. Ukraina relvajõud olid arvult väiksemad ning relvastatud mitmes suhtes vanema lahingutehnikaga kui Vene üksused.

4. Venemaa Föderatsiooni poliitilised eesmärgid Ukraina sõjas

VF-i agressiooni põhjustena on mainitud mitmeid asjaolusid: VF-i soovi säilitada kontroll endiste liiduvabariikide üle, vastuseisu NATO laienemisele oma piirideni ja Ukraina astumisele NATO-sse, soovi Ukraina denatsifitseerida ja demilitariseerida jm²⁸.

President Putini retoorika sügavam analüüs näitab, et alates esinemisest Müncheni julgeolekukonverentsil 2007. aastal²⁹ on VF olnud järjekindlalt vastu ühepooluselisele maailmakorrale ja sellest tulenevale lääneriikide domineerimisele rahvusvahelisel areenil, samuti NATO idasuunalisele laienemisele

²⁸ **Rumer, E.** 2022. Putin's Long War. – Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2022/12/09/putin-s-long-war-pub-88602> (15.01.20223); **Has Putin's war failed and what does Russia want from Ukraine?** 2023. – BBC News, 24 February. <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589> (28.02.2023); **An International Relations Theory Guide to the War in Ukraine** 2023. – Foreign Policy, 8 March. <https://foreignpolicy.com/2022/03/08/an-international-relations-theory-guide-to-ukraines-war/> (12.03.2023).

²⁹ **Речь Путина в Мюнхене: Выступление на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности 10 февраля 2007 года.** – Викитека. [https://ru.wikisource.org/wiki/Речь_Путина_в_Мюнхене_\(2007\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Речь_Путина_в_Мюнхене_(2007)) (05.12.2022).

ning ÜRO-le ja OSCE-le väidetavalt ebapiisava rolli jätmisele rahvusvahelistes suhetes.

VF-i juhtkonna retoorika Ukraina suunal hakkas teravnema 2021. aasta novembri keskpaigas, kui president Putin esines VF-i välisministeeriumi kolleegiumile ja mainis, et Venemaa vajab julgeolekugarantiisid Ukrainas toimuva suhtes, ning tegi nende saavutamise välisministeeriumi ülesandeks³⁰.

15. detsembril edastas VF-i välisministeerium USA-le ja NATO-le mitmed ultimatiivsed ettepanekud, mille hulgas oli ka nõudmine, et NATO liikmesriigid ei paigutaks oma vägesid nende riikide territooriumidele, kes polnud NATO liikmed enne 27. maid 1997. Samuti oodati NATO-lt, et ta hoiduks sõjalisest tegevusest Ukraina, Lõuna-Kaukaasia ja Kesk-Aasia riikide territooriumidel ning kohustuks mitte võtma Ukrainat või teisi riike oma liikmeks.³¹

USA-le esitatud ettepanekud sisaldasid nõudmist, et USA kohustuks peatama NATO edasise idasuunalise laienemise ning ei paigutaks oma vägesid (ka sõjaliste liitude raames) aladele, kus VF „tunneb end neist ohustatuna“, ega tuumarelvi väljapoole oma territooriumi³². Kaardilt 1 on näha, milliste liikmesriikide territooriumidelt NATO väed pidanuksid lahkuma VF-i nõudmistele täitmisel.

Teisisõnu, VF püüdis Ukrainat sõjaliselt survestades ja ähvardades alustada sõda, sundida NATO-t viima oma relvajõude välja pärast 1997. aastat alliansiga liitunud Ida-Euroopa riikide territooriumidelt ning teatama, et Ukrainat ei võeta NATO liikmeks. Andnuks NATO Venemaa nõudmistele järele, oleks ta sisuliselt lakanud olemast sõjaline liit, mille eesmärk on kaitsta oma liikmete julgeolekut.

³⁰ Путин выступил в МИД и раскритиковал Запад за Украину, мигрантов, борьбу с потеплением и непризнание вакцин 2021. – RFI, 18 ноября. <https://www.rfi.fr/ru/россия/20211118-путин-выступил-в-мид-и-раскритиковал-запад-за-украину-мигрантов-борьбу-с-потеплением-и-непризнание-вакцин> (05.12.2022); Roberts, G. 2022. 'Now or Never': The Immediate Origins of Putin's Preventative War on Ukraine. – Journal of Military and Strategic Studies, Vol. 22, No. 2, pp. 11–12.

³¹ Agreement on measures to ensure the security of The Russian Federation and member States of the North Atlantic Treaty Organization 2021. – Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/?lang=en&clear_cache=Y (15.02.2022).

³² Treaty between The United States of America and the Russian Federation on security guarantees 2021. – Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/?lang=en (15.02.2022).

Kaart 1. NATO-ga enne ja pärast 1997. aastat liitunud riigid (tähistatud numbritega)³³

USA ja NATO lükkasid VF-i ettepanekud ja nõudmised ootuspäraselt tagasi 26. jaanuaril. NATO peasekretär Stoltenberg selgitas, et igal riigil (sh Ukrainal) on õigus ise valida oma julgeolekulahendusi ning see põhimõte on NATO, Euroopa ja Põhja-Ameerika julgeoleku aluseks. Samuti esitasid lääneriigid oma ettepanekud tekkinud pingete maandamiseks.³⁴

17. veebruaril andis VF lääneriikide ettepanekutele ametliku vastuse koos hoiatusega, et kui USA ei nõustu VF-ile andma juriidiliselt siduvaid

³³ **Ukraine crisis: Risks remain as Russia and West talk 2022.** – BBC, 14 January. <https://www.bbc.com/news/world-europe-59985589> (12.01.2023).

³⁴ **Nato and US say No to Putin's ultimatum 2022.** – EUobserver, 27 January. <https://euobserver.com/world/154217> (15.10.2022).

Julgeolekugarantiisid, on Venemaa sunnitud rakendama sõjalisi meetmeid³⁵. Nädal hiljem alustas VF sõjategevust Ukraina vastu.

Hetkel ei ole kahjuks võimalik heita pilku dokumentidele, mis võimaldaksid selgemini aru saada VF-i juhtkonna strateegilisest mõtlemisest, ning sügavuti mõista, kui reaalseks VF-i juhtkond pidas NATO vägede väljaviimist Kesk- ja Ida-Euroopa liikmesriikidest. Praegu pole selge, kas Kremli usuti tõesti, et USA ja NATO annavad VF-i nõudmistele järele, või oli ultimaatum lihtsalt osa läbirääkimisstrateegiast, millest alustades loodeti hiljem jõuda mingi realistlikuma ja piiratum tulemuseni. VF võis, arvestades Euroopa riikide ja eriti Saksamaa sõltuvust Vene gaasist³⁶, näha oma läbirääkimispositsiooni küllalt tugevana, et püüda lõhestada NATO-t ja EL-i ning saavutada mingeid järeleandmisi.

Küll aga on täiesti kindel, et VF tahtis ära hoida EL-i ja lääneriikide mõju suurenemist Ukrainas ning viimase liitumist NATO-ga. Seejuures ei peitunud 2014. aastal Ukraina vastu alanud agressiooni otsesed põhjused isegi mitte NATO võimalikus laienemises Venemaa piiridele, kuivõrd ukraina rahva soovis ühineda EL-iga. Euromaidani puhkemise, Venemaale lojaalse president Janukovitši kukutamise ja sellele järgnenud Venemaa agressiooni põhjustas eelkõige see, et president Janukovitš keeldus Kremli surve all 2013. aasta novembris Euroopa Liidu assotsiatsioonileppe allkirjastamisest³⁷.

Kui aga lääneriigid ei nõustunud uusi mõjusfääre ja eraldusjooni Euroopa kaardile joonistama, otsustas VF kasutada sõjalist jõudu oma mõjusfääri kinnistamiseks Ukraina territooriumil. Seega võib VF-i juhtkonna vähimaks poliitiliseks eesmärgiks sõja vallapästmisel pidada Ukraina ühinemise takistamist EL-i ja NATO-ga ning lääneriikide mõju tasalülitamist Ukraina territooriumil.

³⁵ **Russia Will Be 'Forced to Respond' if U.S. Does Not Engage on Security Demands** 2022. – The Moscow Times, 17 February. <https://www.themoscowtimes.com/2022/02/17/russia-will-be-forced-to-respond-if-us-does-not-engage-on-security-demands-a76439> (10.10.2022).

³⁶ **Nord Stream 2 ist unser Beitrag zum Ausbruch des Ukraine-Krieges** 2022. – Die Welt, 23 Oktober. <https://www.welt.de/politik/deutschland/plus241714051/Marco-Buschmann-Nord-Stream-2-unser-Beitrag-zum-Ausbruch-des-Ukraine-Krieges.html?icid=search.product.onsitesearch> (26.10.2022).

³⁷ Ukraina allkirjastas EL-i ja Ukraina assotsiatsioonileppe poliitilise osa 2014. aasta märtsis ning lepe jõustus 01.09.2017.

5. Venemaa Föderatsiooni sõjalised eesmärgid ja nende saavutamine sõjategevuse käigus

5.1. Kukurünnak: veebruar-märts 2022

President Putin määratles VF-i sissetungi konkreetsete eesmärkidena Ukraina demilitariseerimise ja denatsifitseerimise, mis tähendab, et VF tahtis Ukraina EL-i ja NATO-sse astumise takistamiseks vahetada välja Ukraina valitsuse, muuta riigi võitlusvõimetuks ja allutada VF-i poliitikale. VF-i sissetungi lisaeesmärkidena on nimetatud Ukraina tuumajaamade ülevõtmist ning Ukraina sõjatehaste väljavedu Venemaale.³⁸

Venemaa julgeolekuteenistuse (FSB) 5. teenistuse 9. valitsus alustas Ukraina okupeerimise planeerimist 2021. aasta juulis³⁹. Planeerimisprotsessi ühe osana kogus ja analüüsis FSB Ukrainas tehtud avaliku arvamuse küsitlusi ning tellis neid ka ise. Saadud tulemuste põhjal pidas FSB Ukrainat riigiks, mille elanikkond oli suhteliselt ükskõikne poliitika vastu ning äärmiselt skeptiline oma riigipea, valitsuse ja parlamendi suhtes. Avaliku arvamuse uuringud viitasid sellele, et ukrainlased olid huvitatud peamiselt majandusküsimustest. FSB andmetel usaldas president Zelenskit 2022. aasta veebruaris vaid 27% Ukraina elanikest⁴⁰ ning 40% elanikest (eriti riigi ida- ja lõunaosas) ei olnud valmis oma riiki kaitsma. FSB käsutuses olnud infost jääb mulje, et eelkõige Ukraina ida- ja lõunaosa elanikud ei oleks pahaks pannud Ukraina valitsuse kukutamist Kiievis ning oleksid põhiteenuste tagamise korral olnud valmis koostööks uute võimudega.⁴¹

VF-i rünnakuplaani aluseks sai oletus, et kukutusrünnak Kiievile (selleks eraldati tõenäoliselt sõja kolm esimest päeva⁴²) võimaldab Ukraina juhtkonna võimult kõrvaldada, annab Ida- ja Lõuna-Ukraina elanikele võimaluse avalikult toetada riigi okupeerimist ning muudab rahvusvahelise kogukonna reageeringu hilinenuks.

³⁸ Zabrodskiy *et al.* 2022, p. 11.

³⁹ *Ibid.*, p. 7.

⁴⁰ FSB hindas Zelenski reitingut madalamaks kui Ukraina reitinguagentuuride uuringutest näha (vt p 3).

⁴¹ Reynolds, N.; Watling, J. 2022. Ukraine Through Russia's Eyes. – RUSI Commentary. 25 February. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/ukraine-through-russias-eyes> (03.03.2022); Zabrodskiy *et al.* 2022, p. 7.

⁴² Battle for Kyiv: Ukrainian valor, Russian blunders combined to save the capital. 2022. – The Washington Post, 24 August. <https://www.washingtonpost.com/national-security/interactive/2022/kyiv-battle-ukraine-survival/> (10.10.2022). [Battle for Kyiv 2022]

Riigi tasandil oli kavas hävitada Ukraina täidesaatva võimu juhid ja kehtestada kontroll Ülemraada üle, kus tuli anda juhtroll venemeelsele fraktsioonile, kes toetas okupantidele vastupanu lõpetamist ja rahu sõlmimist. Vastupanu jätkanud Ukraina piirkondade varustamine elektrienergia ja veega oleks lõpetatud ning nad oleks ära lõigatud riigi finantssüsteemist. Teadaolevalt pidid operatsiooni kaasatud VF-i relvajõudude üksused viibima oma alalistest paiknemiskohtadest eemal kokku üheksa kuud.⁴³

VF-i relvajõudude rünnaku kiirus, Ukraina poliitilise ja sõjalise juhtkonna hävitamine ning oluliste linnade okupeerimine pidi nõrgendama Ukraina võimet rünnakule vastu panna. Ligi 50% Ukraina relvajõududest kavatseti purustada Donbassis. Ukraina vägede sissepiiramine pidi toimuma Lozova-Guljaipole (kaart 2, punane kriipsjoon 1) või Barvinkovo – Velika Novosilka joonel (punane kriipsjoon 2). Pealetungiga samal ajal pidid VF-i üksused siduma Ukraina üksusi kontaktjoonel Luganski ja Donetskis oblastis.

Juba ühteistkümnendal päeval peale sissetungi algust pidid VF-i relvajõud alustama stabilisatsioonietappi ning üle minema üksikute hajutatud Ukraina tava- ja vastupanuliikumisüksuste seiskamisele ja hävitamisele.⁴⁴

Sõjaline rünnak pidi algama ulatuslike õhu- ja raketilöökidega Ukraina õhukaitse, juhtimissüsteemide, lennuväljade ja laskemoonaladude pihta. Õhu- ja raketilöökidest sihtmärkide loetelus ei olnud Ukraina kriitilise taristu objekte, sest VF-i juhtkond tahtis Ukrainat oma kontrolli alla saada vähimate purustustega, et operatsiooni stabilisatsioonietapp kulgeks võimalikult ladusalt.

USA luurekogukonna hinnangul koondas VF kukutusrünnaku elluviimiseks Ukraina piiridele 75% oma relvajõududest (ligi 120 pataljoni taktikalise gruppi ja kuni 190 000 sõjaväelast) ning Ukraina oli 500 Vene taktikalise lennuväe lennuki ja 50 pommitaja löögiulatuses⁴⁵. Ukraina hinnangul osales sissetungis 136 VF-i relvajõudude pataljoni taktikalise gruppi⁴⁶.

VF-i vägedest moodustati väegrupid, mis allusid Ida, Lääne ja Lõuna sõjaväeringkonna juhtimispunktile. Ida sõjaväeringkonna juhtimispunkti alluvuses oli omakorda kaks väegrupi, millest üks paiknes Valgevene Gomeli oblastis (ajutine taktikaline eraldusmärk V) ja teine VF-i Brjanski oblastis

⁴³ Zabrodskiy *et al.* 2022, pp. 10–12.

⁴⁴ *Ibid.*, pp. 7–8, 10.

⁴⁵ **Roughly 75% of Russian conventional forces deployed against Ukraine, US official says** 2022. – CNN, 20 February. https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-news-02-20-22-intl/h_a75912013e1a5572ef733fd4a7167d48 (14.04.2022).

⁴⁶ Zabrodskiy *et al.* 2022, p. 35.

(ajutine taktikaline eraldusmärk O). Valgevenes paikneva väegrupi ülesanne oli rünnata Kiievit mööda Dnepri paremkallast. Brjanski oblastis paiknenud väegrupp pidi ründama Kiievit Dnepri vasakkaldal (kaart 2).

Kaart 2. Venemaa Föderatsiooni väegrupid, nende ajutised taktikalised eraldusmärgid ja neile sõja alguses määratud ülesanded⁴⁷

Mustal merel viibivatest VF-i maabumislavast moodustati kaks laevagrupi, mille eesmärk oli viia ellu meredessante Hersoni-Mõkolajivi-Odessa joonel pealetungivate maaväeüksuste ees. Dessantide eesmärk oli hõivata või vallutada olulised teedesõlmed või võtmealad. Samuti pidi VF-i merevägi toetama õhu- ja raketilööke Ukraina sihtmärkide vastu.⁴⁸

Operatsiooni stabilisatsioonietapis pidid juhtrolli haarama VF-i eriteenistused, kelle ülesanne oli moodustada okupatsioonivõimu administratsiooniuksused vallutatud aladel. VF-i arvestuse kohaselt pidi pealetungi suur kiirus takistama mobilisatsiooni (hinnati, et Ukraina suudab mobiliseerida vaid 40 000 reservväelast) ja elanikkonna vastupanu organiseerimist. FSB ülesandeks jäi tabada Ukraina kohalikud võimuesindajad (vastavad nimekirjad

⁴⁷ Autor on täiendanud järgmise allika põhjal: **Zabrodskyi et al.** 2022, p. 9. Lühendid: SR – sõjaväeringkond, JuPu – juhtimispunkt.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 10.

olid juba koostatud) ning VF-i rahvuskaart (Rosgvardija) pidi ohjama võimalikke proteste. VF-i relvajõudude ülesanne oli toetada neid tegevusi.

Nagu näha, kavatses Venemaa murda rohkem kui 40-miljonilise elanikkonnaga Ukraina vastupanu 10 päevaga ning lõpetada igasugused muud vastupanuilmingud järgneva 4–5 kuu jooksul⁴⁹.

Hinnangud VF-i kukutusrünnaku elluviimisele näitavad, et VF saavutas põhipingutuse suunamisega Kiievi vastu üllatusmomendi hoolimata Ukrainale korduvalt edastatud hoiatustest⁵⁰. Üllatuse saavutamisele aitas kaasa Ukraina sõjalise juhtkonna suutmatuse uskuda, et vastane võib ette võtta niisuguse rünnaku mitme miljoni elanikuga linnale (Kiievis elas enne sõda ligi 3 mln elanikku), kus ka kõige nüüdisaegsematel ja tugevamatel relvajõududel on keeruline sõdida. Ukraina luure sai alles üsna viimasel hetkel kinnituse, et VF kavatseb Kiievit rünnata⁵¹.

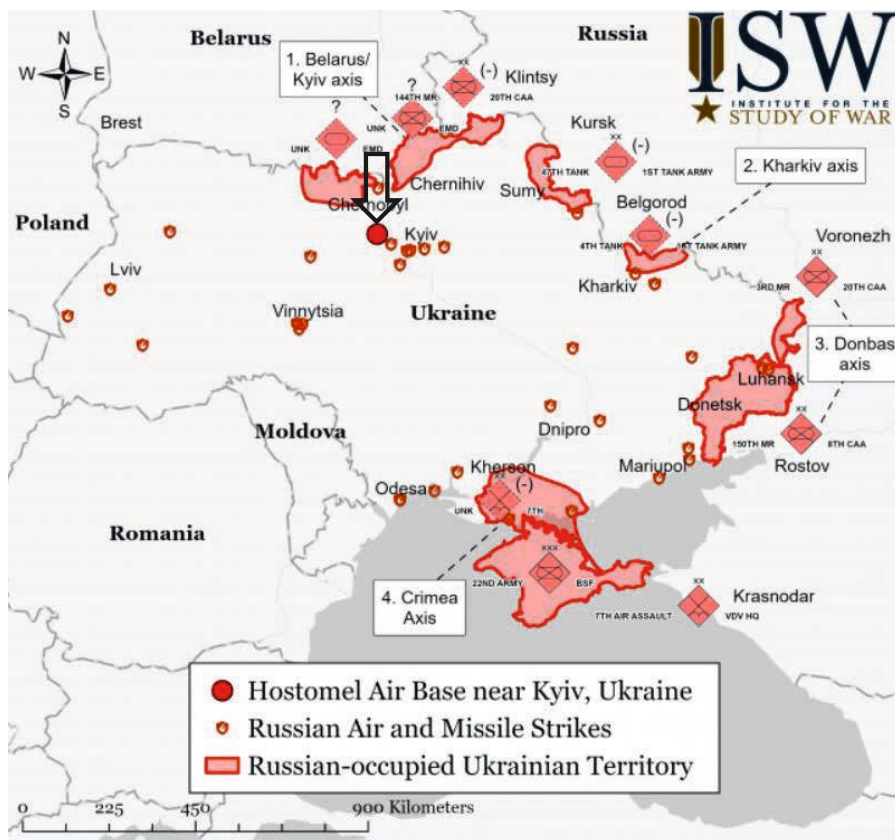
Tänu saavutatud üllatusele haarasid VF-i relvajõud sõja alguses initsiatiivi ning Kiievi suunal suudeti luua arvuline ülekaal 12:1. Helikopteridessant Hostomelisse, õhudessant Vassilkovi lähiste, vägede kiire liikumine Valgevenest Kiievi suunas kujundasid olukorra, kus Ukraina väejuhatuse oli sunnitud pealinna kaitseks kasutama kõiki käepäraseid üksusi, siirma lisauksusi ning kiirkorras formeerima ka uusi.⁵² Samal ajal toimus Ukraina relvajõudude operatiivreservi mobilisatsioon ja elanikkonna kaasamine Kiievi kaitseks. VF-i üksuste sissetungi ulatus Ukrainasse sõja esimesel päeval on näidatud kaardil 3.

⁴⁹ VF-i üksused pidid oma alalisest paiknemiskohast eemal viibima kokku üheksa kuud, kusjuures vastav käsk anti neile neli kuud enne sissetungi algust. *Zabrodskiy et al.* 2022, p. 12.

⁵⁰ **Exclusive: U.S. Warns Ukraine of Full-Scale Russian Invasion Within 48 Hours** 2022. – Newsweek, 23 February. <https://www.newsweek.com/exclusive-us-warns-ukraine-full-scale-russian-invasion-within-48-hours-1681798> (22.11.2022); **US warns of 'distinct possibility' Russia will invade Ukraine within days** 2022. – The Guardian, 11 February. <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/11/biden-ukraine-us-russian-invasion-winter-olympics> (22.11.2022); **U.S. Warns of Imminent Russian Invasion of Ukraine With Tanks, Jet Fighters, Cyberattacks** 2022. – The Wall Street Journal, 18 February. <https://www.wsj.com/articles/ukraine-troops-told-to-exercise-restraint-to-avoid-provoking-russian-invasion-11645185631> (22.11.2022).

⁵¹ *Zabrodskiy et al.* 2022, pp. 22–23; **Battle for Kyiv** 2022.

⁵² *Zabrodskiy et al.* 2022, pp. 26–28.

Kaart 3. VF-i vägede sissetung Ukrainasse 24.02.2022. Musta noolega on näidatud kopteri-dessant Antonovi (Hostomeli) lennuvälja vallutamiseks⁵³

Kiievi ja Ukraina kaitses osaleda soovijaid oli rohkem, kui erinevad struktuurid suutsid vastu võtta. 27. veebruaril 2022 teatas Ukraina kaitseväge juhataja kindral Zalužnõi, et Ukraina oli mobiliseerinud juba 100 000 võitlejat, kellest 50 000 suunati territoriaalkaitse üksustesse. Kiievi elanikele jagati välja 25 000 automaati, 10 mln padrunit ja muid relvi. Sellega kaasnes küll mitmeid intsidente ning Ukraina väejuhatuse arvates häiris see relvajõudude tegevust, kuid aitas ka tagada korda pealinnas.⁵⁴ Oli juhtumeid, kus mehed tegutsesid mitmeid päevi vabatahtlikult Kiievi tänavatel, rajasid kindlustusi ja täitsid muid ülesandeid ning alles siis võeti nad territoriaalkaitse brigaadi.

⁵³ Autor on täiendanud järgmise allika põhjal: Institute for the Study of War and AEI's Critical Threats Project.

⁵⁴ **Battle for Kyiv** 2022.

Uue territoriaalkaitse brigaadi formeerimine lõpetati Kiievis 4. märtsil 2022 ja suur osa selle varustusest tuli vabatahtlikelt.⁵⁵

VF-i rünnak edenes kiirelt ja VF-i üksused jõudsid sõja teisel päeval Kiievi loodepoolse eeslinnani (Obolon). Luureüksused sisenesid linna ning Kiievis (sh kesklinnas) toimus mitmeid tulevahetusi.⁵⁶ Avalikkusse jõudnud info kohaselt nurjas Ukraina sõja esimesel nädalal kolm president Zelenski tapmiskatset⁵⁷.

Sellegipoolest sai juba sõja neljandal päeval selgeks, et VF ei suutnud oma sõjalisi eesmärke saavutada. Kiievi kaitse oli tugevemas, Ukraina juhtkond ei põgenenud, tema populaarsus suurenes⁵⁸ ning katsed juhtkonda hävitada ei andnud tulemusi. Ukraina osutus riigiks, mille elanikkonnal oli suur kaitsetahe ja valmisolek võidelda VF-i vastu. Nendest asjaoludest hoolimata ei muutnud VF-i juhtkond kiire kukutusrünnaku nurjumise järel põhimõtteliselt oma tegevuskava ja jätkas 20. märtsini pealetungi Kiievile. Pärast seda, kui Kiievi ümbruses järjest tugevnenud Ukraina väed hakkasid ohustama sellel suunal tegutsevat VF-i väegruppi, alustasid VF-i üksused taandumist, mille tulemusena nad lahkusid aprilli alguseks Kiievi, Tšernihivi ja Sumõ oblastist.

VF-i kukutusrünnaku plaan viitab sellele, et VF pidas Ukraina poliitilis-strateegilisel tasandil moraalseks raskuspunktiks pigem Ukraina juhtkonda,

⁵⁵ **Зря Россия на нас напала. Как я пережила начало войны** 2022. – Deutsche Welle, 24 февраля. <https://www.dw.com/ru/zrja-rossija-na-nas-napala-kak-ja-perezhila-nachalo-vojnny/a-60905690> (15.09.2022); **Это наша страна. Мы будем защищать ее до последнего. Как киевляне пережили три дня войны с Россией** 2022. – Meduza, 26 февраля. <https://meduza.io/feature/2022/02/26/eto-nasha-strana-my-budem-zaschischat-ee-do-poslednego> (15.09.2022); **Майже 100 тисяч українців уже мобілізовано – Залужний**. 2022 – LB.ua, 27 лютого. https://lb.ua/news/2022/02/27/507226_mayzhe_100_tisyach_ukraintsiv.html. (15.09.2022); **В Киеве раздали 25 тысяч автоматов, а также РПГ и гранаты** 2022. – Судебно-Юридическая Газета, 26 февраля. <https://sud.ua/ru/news/ukraine/230679-v-kieve-razdali-25-tysyach-avtomatov-a-takzhe-rpg-i-granaty> (15.09.2022); **На передовой стоят все. Как добровольцы защищают Киев** 2022. – Deutsche Welle, 4 марта. <https://www.dw.com/ru/kiev-derzhit-oboronu-i-staraetsja-vooruzhit-vseh-zashhitnikov/a-61022935> (15.09.2022).

⁵⁶ **Clark, M.; Barros, G.; Stepanenko, K.** 2022. Russian Offensive Campaign Assessment, 25 February. – AEI's Critical Threats Project. <https://www.criticalthreats.org/analysis/russian-offensive-campaign-assessment-february-25-2022> (01.12.2022).

⁵⁷ **Volodymyr Zelenskyy survives three assassination attempts in days** 2022. – The Times, 3 March. <https://www.thetimes.co.uk/article/zelensky-survives-three-assassination-attempts-in-days-xnstdfdcf> (10.05.2022).

⁵⁸ **Общенациональный опрос: Украина в условиях войны (1 марта 2022)**. – Группа "Рейтинг". https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voynny_1_marta_2022.html%20https://www.bbc.com/russian/media-61000746/ (17.12.2022).

mis on vastavuses nende oma riigi autoritaarse režiimi mõtlemisega, mitte aga rahvast, nagu on omane demokraatlikule Ukrainale, kus kaitse- ja võitlustahte kandjaks on rahvas. Seetõttu ei murdnud kiire ja hävitav esmalööök Ukraina valitsuse ja relvajõudude pihta veel ukrainlaste tahet jätkata vastupanu. VF ei arvestanud seejuures võimalust, et kukutusrünnaku plaan ebaõnnestub ning sõda hakkab venima.⁵⁹

Niimoodi sõda alustades ignoreeris VF fakti, et sõjaajaloos on liigne lootmine esimese löögi edukusele olnud küllalt sageli halbade strateegiate koostamise põhjuseks. Vastased, keda oodati kiirelt kokku varisevat, suutsid esimesele löögile vastu panna ja jätkata võitlust reservüksuste, tavatu sõjapidamise või liitlaste abil. Kiirete lahenduste kadumisel kalduvad sõjad aga muutuma kurnamissõdadeks.⁶⁰

5.2. Pealetung Ida-Ukrainas: aprill-august 2022

Parafraseerides feldmarssal Helmuth von Moltket⁶¹, võib öelda, et VF-i kukutusrünnaku plaan ei elanud üle kokkupõrget Ukraina vägedega. Aprilli alguses seisis VF-i juhtkond silmitsi juba uue reaalsusega, sest sõja eesmärgid olid saavutamata ning VF-i vägede algne lahingukord ei vastanud järjest intensiivsemast sõjategevusest tulenevatele nõudmistele (algselt oli sissetungi kaasatud arvukalt Rosgvardija üksusi ning üksuste logistiline ja meditsiiniline toetus oli puudulik). Samuti ei saavutanud VF oma eesmärgi enne rahvusvahelise kogukonna reaktsiooni vallandumist. Märtsi teisel poolel toetas Ukrainat relvade, laskemoona ja muu varustusega juba 25 riiki.⁶² VF-i tabasid uued sanktsioonid ning EL väljastas aprilli esimesel poolel 5. sanktsioonide paketi⁶³.

⁵⁹ Zabrodskyi *et al.* 2022, p. 12.

⁶⁰ Freedman, L. 2019. *Ukraine and the Art of Strategy*. New York: Oxford University Press, pp. 165–166.

⁶¹ Helmuth von Moltke on öelnud: ükski operatsiooniplaan ei kehti kindlalt kaugemale kui esimene kokkupuude vastase põhijõududega. *Autori tõlge. No Plan Survives First Contact With the Enemy*. – Quote Investigator. <https://quoteinvestigator.com/2021/05/04/no-plan/> (17.11.2022).

⁶² **The weapons and military aid the world is giving Ukraine**. 2022. – Politico, 22 March. <https://www.politico.com/news/2022/03/22/ukraine-weapons-military-aid-00019104> (15.08.2022).

⁶³ **Ukraine: EU agrees fifth package of restrictive measures against Russia** 2022. – European Commission press release. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2332 (16.08.2022).

Erinevalt VF-i hinnangutest hakkasid ukrainlased oma riigi eest võitlema. Hetkel on keeruline täpselt määrata, kui oluline oli Ukraina rahva kaitsetahe kukutusrünnaku otsesel tõrjumisel, aga võib väita, et sõja edenedes omandas järjest suurema tähtsuse ukrainlaste valmisolek kaitsta oma riiki, toetada oma riigi kaitset, taluda kaotusi ja sõjaviletsusi.

Kujunenud olukorras ei olnud kiire režiimivahetus Kiievis enam võimalik. VF-i üksused seisid silmitsi Ukraina relvajõududega, mida ei olnud õnnestunud rohkem kui kuu aega väldanud sõjategevuse käigus purustada. Isegi kui kogu Ukraina õnnestunuks vallutada, jäi võimalus, et elanikkond võis jätkata vastupanu ning Venemaa pidanuks ellu viima väga ulatusliku mässutõrje kampaania.

Käes oli otsustushetk, kus VF-i juhtkonnal tuli kas (1) määratleda uued sõjalised eesmärgid, mille saavutamine aidanuks Moskval saada Kiievit oma kontrolli alla, takistada selle lähenemist EL-ile ja NATO-le ning piirata lääne-riikide mõju Ukrainas või (2) loobuda sõja puhkemise aluseks olnud poliitilistest eesmärkidest ning sõnastada mingid piiratumad sihid.

Sõjategevuse käik viitab sellele, et VF-i juhtkond määras oma vägedele ülesande purustada Ukraina väed Donbassis ning vallutada täielikult Luganski ja Donetsk oblasti. Lisaeesmärkideks oli tagada maaühendus Krimmiga, rünnata Ukraina majanduse jaoks eluliselt tähtsaid objekte ning kehtestada kontroll Lõuna-Ukraina üle, et luua maaühendus Transnistriaga. VF-i eriteenistuste uueks sihtmärgiks said riigid, kes Ukrainat toetasid ja keda tuli mõjutada toetamisest loobuma. Nende eesmärkide saavutamise korral loodeti Ukrainat piisavalt nõrgestada, et sundida teda tegema Moskvale vajalikke poliitilisi järeleandmisi.⁶⁴

Oma plaanide muutmisel oli VF-i juhtkond ilmselt teadlik sellest, et Ukraina relvajõudude laskemoonavarud on piiratud. Enne sõja algust oli Ukrainal suurtükiväe laskemoona kuuenädalaseks intensiivseks sõjategevuseks ning aprilli alguseks oli ära kulutatud enamik mitmelasuliste raketiheitjate ja suuremate kaliibritega suurtükkide laskemoonast.⁶⁵ See tähendas, et Ukraina relvajõud ei suuda pikalt VF-i tavajõudude ulatuslikku rünnakut tõrjuda, ning lubas Moskval loota, et ilma tõsise välisabita hakkab Ukraina üksuste vastupanu aprillis-mais nõrgenema. VF-i ülekaal lahingutehnikas ja tulejõus oleks neis tingimustes kujunenud määravaks. Teisest

⁶⁴ Zabrodskiy *et al.* 2022, pp. 34–35; В Минобороны назвали цели второго этапа спецоперации на Украине. – Фонтанка.ру, 22 апреля. <https://www.fontanka.ru/2022/04/22/71277305/> (17.08.2022).

⁶⁵ Zabrodskiy *et al.* 2022, pp. 16, 36.

küljest ei saanud Moskva jaoks olla teadmata, et lääneriigid olid juba näidanud oma tahet Ukrainat sõjaliselt toetada ning oli reaalne võimalus, et välis-toetus Ukrainale suureneb.

Püstitatud ülesannete täitmiseks oli VF-i väejuhatusel kasutada mais, mil VF-i pealetung oli kõige intensiivsem, 146 pataljoni taktikalist gruppi, millest 91–93 osalesid aktiivselt sõjategevuses, 13 taktikalise grupi lahinguvõime oli taastamisel ja 40 olid reservis. Nende üksuste seas olid ka 136 pataljoni taktikalist gruppi, millega VF alustas sissetungi Ukrainasse, ning Luganski ja Donetski oblastis mobiliseeritud isikkoosseisust formeeritud üksused.⁶⁶

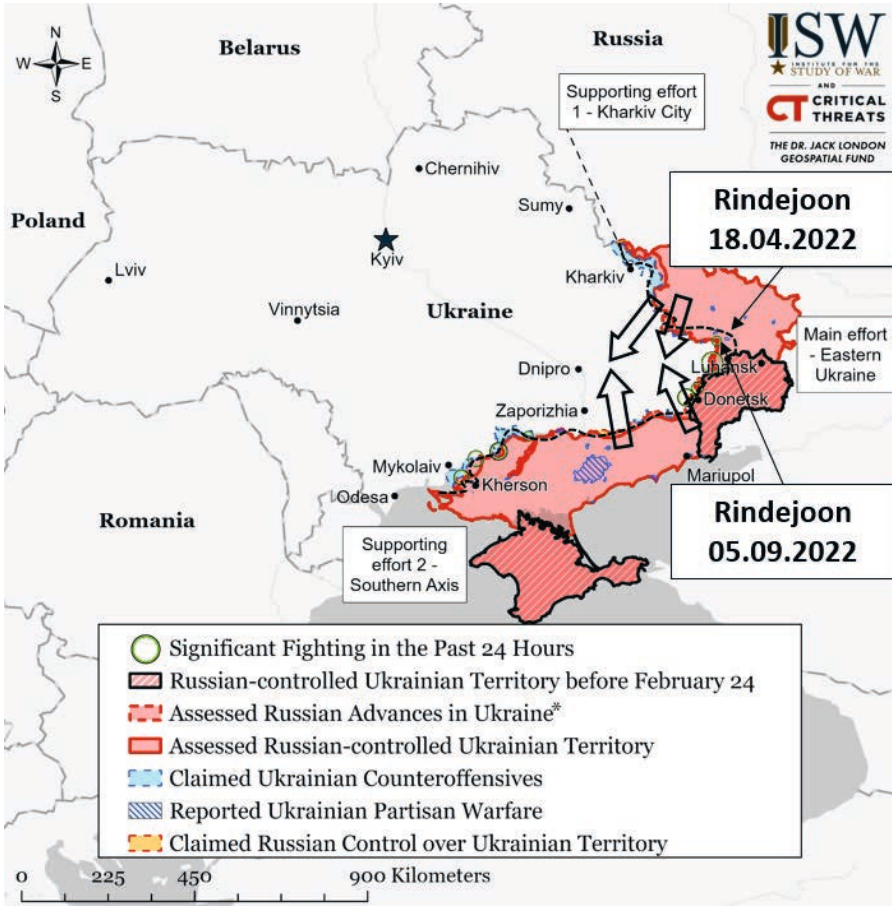
VF-i operatsiooni kontseptsiooni ja selle elluviimise käigus toimunud rindejoone nihkumist läände on näidatud kaardil 4. VF-i üksuste paiknemine enne pealetungi algust ja järgnenud lahingutegevus viitavad sellele, et VF-i väejuhatus plaanis Ukraina üksuste ümberpiiramist peaaegu samal alal, mida on näidatud kaardil 2.

VF-i väed alustasid Donbassis pealetungi 18.–19.04.2022. Esialgu püüti edu saavutada soomusüksuste läbimurretega, kuid hea väljaõppega jalaväeüksuste vähesuse ning lahingutehnika suurte kaotuste tõttu loobuti sellest. Seejärel asuti ründama väga intensiivse suurtükiväe toetusel, millega püüti sundida Ukraina üksusi oma positsioone maha jätma. Mais-juunis 2022 moodustas VF-i ülekaal suurtükiväes 12:1 ning päevas tulistati välja keskmiselt 20 000 mürsku (mõnel päeval isegi üle 32 000).⁶⁷ Augustis ilmusid teated veel suurematest päevas välja tulistatud mürsukogustest: Ukraina kaitseväge juhataja sõnul tulistas VF-i suurtükivägi iga päev välja 40 000–60 000 mürsku⁶⁸.

⁶⁶ Zabrodskiy *et al.* 2022, p. 34; **Посилення України – це посилення Європи на сході – Олексій Резніков у Раді закордонних справ ЄС на рівні міністрів оборони за участю Генерального секретаря НАТО 2022.** – Міністерство оборони України. <https://www.mil.gov.ua/news/2022/05/17/posilennya-ukraini-%E2%80%93-cze-posilennya-evropi-na-shodi-%E2%80%93-oleksij-reznikov-u-radi-zakordonnih-sprav-es-na-rivni-ministriv-oboroni-zachastyu-generalnogo-sekretarya-nato> (17.08.2022).

⁶⁷ Zabrodskiy *et al.* 2022, p. 39.

⁶⁸ **Россия ежедневно выстреливает по Украине 40-60 тыс. снарядов, – Залужный 2022.** – Українські Новини, 17 августа. <https://ukranews.com/news/876395-rossiya-ezhednevno-vystrelivaet-po-ukraine-40-60-tys-snaryadov-zaluzhnyj> (20.08.2022).

Kaart 4. VF-i vägede aprillis alanud pealetung ja rinde paiknemine septembri alguses. Mustade nooltega on näidatud VF-i vägede hinnangulised pealetungisuunad operatsiooni alguses⁶⁹

Samal ajal süvenesid VF-i üksustes juba aprillis probleemid, mis tulenesid VF-i juhtkonna otsusest sõidada rahuaja üksustega. Nimelt, osades VF-i pataljoni taktikalistes gruppides ei olnud juba alguses piisavalt jalaväge, samuti muutus järjest raskemaks korvata jalaväe kaotusi ning säilitada ja taastada üksuste lahinguvõimet.⁷⁰ VF-i juhtkond püüdis seda probleemi lahendada nii

⁶⁹ Autor on täiendanud järgmise allika põhjal: Institute for the Study of War and AEI's Critical Threats Project

⁷⁰ **Kofman, M.; Lee, R.** 2022. Not Built for Purpose: The Russian Military's Ill-Fated Force Design. – War on the Rocks. <https://warontherocks.com/2022/06/not-built-for-purpose-the-russian-militarys-ill-fated-force-design/> (25.08.2022).

mobilisatsiooniga okupeeritud aladel kui ka erinevate meetmetega VF-is⁷¹, kuid probleem jäi püsima. Juunis sai teatavaks, et VF-i väejuhatuse loobus üldse pataljoni taktikaliste gruppide kasutamisest⁷², ning augustis täiendati Ukrainas võitlevaid motolaskurüksusi ka mereväelaste ja VF-i strateegilistes raketivägedes teenivate sõjaväelastega.⁷³

Ukraina relvajõudude jaoks oli sõja teises etapis raskeim ajavahemik 2022. aasta aprillist juunini. Sel ajal ammandusid Ukraina laskemoonavarud ning tuli üle minna lääneriikidest pärit lahingutehnikale ja laskemoonale.⁷⁴ Ukraina suurtükiväes süveneva laskemoona puuduse ja piiratud võimaluste tõttu toetada kaitses olevaid üksusi said VF-i relvajõud vastavates rindelõikudes edeneda⁷⁵.

Samal ajal muutus lääneriikide tegevus abi osutamisel järjest süsteemsemaks ja koordineeritumaks. Aprillis langetati otsus käivitada Stuttgartis Ukrainale antava abi koordineerimiskeskus ja aprilli lõpus loodi ka Ukrainat toetavate riikide kontaktgrupp.⁷⁶ Abi osutas järjest rohkem riike ning aprillist juunini 2022 tarniti Ukrainale tanke, suurtükke, soomukeid, ründekoptereid, õhu-, tanki- ja laevatõrjevahendeid. Ainuüksi USA eraldas sõjalise abi andmiseks 2,5 mld dollarit ja USA valitsus taotles Ukraina toetamiseks

⁷¹ **Кого и как набирают в российскую армию 2022.** – Deutsche Welle, 25 июня. <https://www.dw.com/ru/kogo-i-kak-nabirajut-v-rossijskuju-armiju/a-62252892> (25.08.2022); **Остановили на рынке, сказали преследовать в военкомат. Как Россия принуждает украинских граждан воевать друг с другом 2022.** – Настоящее Время, 7 мая. <https://www.currenttime.tv/a/kak-rossiya-prinuzhdaet-ukrainskih-grazhdan-voevat/31837771.html> (25.08.2022); **Путин распорядился увеличить численность российской армии 2022.** – Deutsche Welle, 25 августа. <https://www.dw.com/ru/putin-rasporadilsa-uvelicit-cislennost-rossijskoj-armii/a-62929753> (01.09.2022).

⁷² **Stepanenko, K.; Clark, M.; Barros, G.; Mappes, G.** 2022. Russian Offensive Campaign Assessment, 16 June. – AEI's Critical Threats Project. <https://www.criticalthreats.org/analysis/russian-offensive-campaign-assessment-june-16> (25.09.2022).

⁷³ **Оккупанты пытаются перевести в пехоту ракетные войска. На это согласился лишь 1% – ГУР 2022.** – ЛИГА. Новости, 24 августа. <https://news.liga.net/politics/news/okkupanty-pytayutsya-perevesti-v-pehotu-raketnye-voyska-na-eto-soglasilsya-lish-1-gur> (15.09.2022).

⁷⁴ Esimesed 18 USA haubitsat M777 koos 40 000 mürsuga saabusid Ukrainasse 20.–25.04.2022. **The first American 155-mm howitzers were delivered to Ukraine 2022.** – MIL.IN.UA. <https://mil.in.ua/en/news/the-first-american-155-mm-howitzers-were-delivered-to-ukraine/> (30.09.2022).

⁷⁵ **Враг продвигается на Донбассе из-за дефицита снарядов у артиллерии ВСУ – Бутусов.** 2022. – ФОКУС, 22 апреля. <https://focus.ua/voennye-novosti/513174-vrag-prodvigaetsya-na-donbasse-iz-za-deficita-snaryadov-u-artillerii-vsu-butusov> (30.09.2022).

⁷⁶ **Mills, C.** 2023. Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. – Commons Library Research Briefing, No. 9477, pp. 7–9.

veel 33 mld dollarit.⁷⁷ Juuni lõpus sai teatavaks, et Ukrainasse on saabunud esimesed mitmelasulised raketihitijaid HIMARS.⁷⁸ Augusti alguseks oli Ukrainale tarnitud ka kiirgussihituvaid rakette AGM-88, mis võimaldas Ukraina õhuväel asuda tõhusalt võitlusse VF-i õhukaitseüksustega.⁷⁹ Välisabiga õnnestus Ukrainal ületada sõjalise võime langusperiood ning jätkata vastupanu peale oma riigi võtmetähtsusega ressursside ammendumist.

Mõnede hinnangute kohaselt võis VF-i juhtkond juba 24. mail 2022 loobuda kavatsusest piirata sisse suur Ukraina väegrupp Ida-Ukrainas ning keskenduda väiksematele eesmärkidele.⁸⁰ Juuni lõpus oli VF-i vägede võime peale tungida ammendumas ja nad vajasisid pausi, et taastada vägede võitlusvõimet. Hoolimata rakendatud meetmetest oli augusti teisel poolel selge, et VF-i pealetungi kulminatsioon oli läbitud.⁸¹

5.3. VF-i mobilisatsioon, Ukraina tsiviiltaristu ründamine ja ettevalmistused uueks pealetungiks: september 2022 – veebruar 2023

Suve lõpus leidis VF-i juhtkond end olukorrast, kus ligi viis kuud kestnud pealetungi käigus õnnestus Ukraina vägesid küll tagasi suruda, kuid mitte purustada. Augustis moodustasid Ukraina ja VF-i relvajõudude kaotused vastavalt 9000 ja 20 000–45 000 (kuni 24% sõda alustanud VF-i väegrupi suuruselt) sõjaväelast. VF-i relvajõud olid kaotanud ka ligi 1000 tanki (u 30% sõja eel kasutusel olnud tankidest).⁸² Ukraina kaotas suve jooksul samuti

⁷⁷ **Arms Transfers to Ukraine.** – Forum on the Arms Trade. <https://www.forumarmstrade.org/ukrainearms.html#Timeline> (10.03.2023).

⁷⁸ **First HIMARS launchers already in Ukraine – Defense Minister** 2022. – Ukrinform, 23 июня. <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3513408-first-himars-launchers-already-in-ukraine-defense-minister.html> (15.09.2022).

⁷⁹ **August 8, 2022 Russia-Ukraine news.** – CNN. <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-08-08-22/index.html> (25.09.2022).

⁸⁰ **Stepanenko, K.; Hird, K.; Clark, M.** 2022. Russian Offensive Campaign Assessment, 24 May. – AEI's Critical Threats Project. <https://www.criticalthreats.org/analysis/russian-offensive-campaign-assessment-may-24> (11.11.2022).

⁸¹ **Stepanenko, K.; Mappes, G.; Philipson, L.; Kagan, F. W.** 2022. Russian Offensive Campaign Assessment, 21 August. – AEI's Critical Threats Project. <https://www.criticalthreats.org/analysis/russian-offensive-campaign-assessment-august-21> (12.11.2022).

⁸² **Главком ВСУ: в войне с Россией погибло около 9000 украинских военнослужащих** 2022. – Голос Америки, 22 Августа. <https://www.golosameriki.com/a/ukraine-army-war-losses/6711476.html> (16.11.2022); **Men, Machines and Maths: How Many Troops, Heavy Weapons Has Russia Lost in Ukraine?** 2022. – Kyiv Post, 18 August. <https://www.kyivpost.com/post/1681> (16.11.2022); **Russian Tank Losses in Ukraine Hit 1,000 – Open**

arvukalt lahingutehnikat: juba juuni keskel oli kaotatud ligi 400 tanki (u 40% sõjaeelsest kogusest), 1300 lahingusoomukit ja 700 suurtükki⁸³.

VF kulutas ära tohutu hulga enda ja Valgevene laskemoona⁸⁴, kuid otsustavaid läbimurdeid saavutada ei õnnestunud. Ei täitunud ka VF-i juhtkonna lootused, et VF-i ülekaal lahingutehnikas ja tulejõus ning Ukraina ressurside ammendumine tagavad otsustava edu. Samuti ammendusid võimalused jätkata sõda erakorraliste meetmete abil täiendatud isikkoosseisuga ning 2022. aasta suve lõpuks vähenes VF-i väejuhatuse käsutuses olnud väegrupi koosseis 150 000 sõjaväelaseeni.⁸⁵ VF ei suutnud olemasolevate vahenditega oma eesmärke saavutada.

Rahvusvahelisel tasandil toimunud muutused olid sõja võitmise seisukohalt VF-i jaoks samuti äärmiselt negatiivsed. Rahvusvaheline kogukond jätkas Ukraina toetamist, tarnitava lahingutehnika ja laskemoona valik üha suurenes. See aitas (vähemalt osaliselt) korvata pidevalt suurenevaid lahingutehnika kaotusi: aprilli lõpuks oli Poola Ukrainale saatnud juba üle 200 tanki.⁸⁶ Samuti jätkus tegevus sanktsioonide tugevdamisel. USA kehtestas

Source Analysis 2022. – The Moscow Times, 6 September. <https://www.themoscowtimes.com/2022/09/06/russian-tank-losses-in-ukraine-hit-1000-open-source-analysis-a78727> (16.11.2022).

⁸³ **Breaking: Ukraine to U.S. Defense Industry: We Need Long-Range, Precision Weapons** 2022. – National Defense, 15 June. <https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2022/6/15/ukraine-to-us-defense-industry-we-need-long-range-precision-weapons> (16.11.2022).

⁸⁴ **As Ukraine counterattacks, Russia's military facing steep artillery, resupply challenges** 2022. – Breaking Defense, 11 September. <https://breakingdefense.com/2022/09/russias-military-facing-steep-artillery-import-challenges-six-months-into-invasion/> (16.11.2022); **За 7 месяцев Белоруссия передала России более 65 000 тонн боеприпасов** 2022. – СтопКор, 29 октября. <https://www.stopcor.org/section-zarubezhom/news-za-7-misyatsiv-bilorus-peredala-rf-ponad-65-000-tonn-boeprispasiv-29-10-2022.html> (16.11.2022).

⁸⁵ **Сожженная армия. Как принудительная мобилизация в России может повлиять на ход войны в Украине** 2022. – Forbes Ukraine, 22 сентября. <https://forbes.ua/ru/war-in-ukraine/spalena-armiya-yak-primusova-mobilizatsiya-v-rosii-mozhe-vplinit-na-khid-viyni-v-ukraini-22092022-8533> (22.10.2022).

⁸⁶ **Arms Transfers to Ukraine**. – Forum on the Arms Trade. <https://www.forumarmstrade.org/ukrainearms.html#Timeline> (10.03.2023). Lisaks saatsid Ukrainale tanke Tšehhi Vabariik ja Sloveenia ning suve lõpuks oli Ukraina relvajõudude kätte langenud 387 VF-i tanki. Sügise keskpaigaks võis Ukraina tankipark täieneda kokku ligi 750 tankiga, kuid pole teada, kui suur osa lisandunud tankidest osutus kasutuskõlblikuks. **Ленд-лиз по-русски. Как Россия стала крупнейшим поставщиком тяжелого вооружения Украины в 2022 году** 2022. – Forbes Ukraine, 28 сентября. <https://forbes.ua/ru/war-in-ukraine/lend-liz-po-ruski-rosiya-stal-naybilshim-postachalnikom-vazhkogo-ozbroennya-ukraini-u-2022-rotsi-28092022-8631> (22.10.2022).

uusi sanktsioone kogu suve, juulis väljastas EL juba 7. sanktsioonide paketi ning septembris leppis G7 kokku VF-i naftale hinnalae kehtestamises⁸⁷.

Suve lõpus haarasid Ukraina relvajõud initsiatiivi, kohati saavutati see ka õhusõjas, sest Ukraina relvajõududel õnnestus osaliselt maha suruda VF-i õhutõrje ning õhuväe toetusel VF-i vägesid rünnata⁸⁸. 29. augustil 2022 alustas Ukraina vastupealetungi Hersoni oblastis ja 6. septembril 2022 Harkovi oblastis. Alamehitatud ja suure territooriumi hoidmiseks ebapiisavad VF-i üksused ei suutnud Harkovi oblastis tõsist vastupanu osutada ning Ukraina relvajõud vabastasid oktoobri alguseks rohkem kui 500 asustatud punkti ja 12 000 km² okupeeritud alasid.⁸⁹

2022. aasta sügiseks oli muutunud ka Ukraina poliitilis-strateegilise tasandi raskuspunkt. Võrreldes sõjaeelse ajaga tugevnes Ukraina moraalse jõu raskuspunkt, sest tugeva kaitsetahtega rahvale oli lisandunud riigi president, kelle tegevuse kiitis heaks enamik ukrainlasi⁹⁰, ning valitsus, mis oli tõestanud oma võimet riiki sõjas juhtida. Materiaalsel tasandil toimus veel suurem muutus. Sedavõrd, kuivõrd sõda muutus ressursside sõjaks ning Ukraina võimalused pidada sõda oma vahenditega ammendusid, kujunesid Ukraina strateegilise tasandi materiaalseks raskuspunktiks Ukrainat toetavate riikide saadetavad relvad, laskemoon ning muu osutatav sõjatehniline toetus. Teisisõnu hakkasid Ukraina võime sõda pidada ja tegevusvabadus sõjategevuse käigus pea täielikult sõltuma teda toetavate riikide tegevusest.

⁸⁷ **Mills, C.** 2023. Sanctions against Russia. – Commons Library Research Briefing, No. 9481; **Russia's aggression against Ukraine: EU adopts "maintenance and alignment" package** 2022. – Council of the EU press release. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/21/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-maintenance-and-alignment-package/> (22.10.2022); **G7 countries agree to cap the price of Russian oil** 2022. – CNN, 2 September. <https://edition.cnn.com/2022/09/02/business/russia-oil-price-cap-g7-intl-hnk/index.html> (22.10.2022).

⁸⁸ **Bronk, J.; Reynolds, N.; Watling, J.** 2022. The Russian Air War and Ukrainian Requirements for Air Defence. RUSI Special Report. London: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, p. 18.

⁸⁹ **Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war** 2022. – Stars and Stripes, 29 December. <https://www.stripes.com/theaters/europe/2022-12-29/inside-ukrainian-counteroffensive-war-8577177.html> (10.03.2023); **Ukraine must demine 12,000 km2 of liberated areas in Kharkiv region: official.** 2022. – Reuters, 21 September. <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-must-demine-12000-km2-liberated-areas-kharkiv-region-official-2022-09-21/> (22.10.2022).

⁹⁰ **Стало известно, сколько украинцев поддерживает Зеленского** 2022. – NEWSru, 12 августа. <https://news.ru/europe/stalo-izvestno-skolko-na-samom-dele-ukraincev-podderzhivaet-zelenskogo/> (17.10.2022).

Venemaa puhul nii ulatuslikest muutustest rääkida ei saa. Venemaa presidenti Putinit usaldas augustis ligi 80% venemaalastest ning kuigi VF-i relvajõud olid kandnud tõsiseid kaotusi, oli Venemaal endiselt piisavalt ressursse, et sõda jätkata. Tõsi, need väed ja vahendid, millega VF sõda alustas, olid suu- resti kahanenud ning oli tekkinud vajadus neid täiendada. Septembri alguses ilmusid teated, et VF tahab Põhja-Korealt osta suurtükimoona, septembri keskpaigas alustas VF Iraanilt saadud varitseva õhuründemoona kasutamist ning 21. septembril kuulutati välja osaline mobilisatsioon.⁹¹

Ei muutunud ka VF-i eesmärgid sõjas. 21. septembril 2022 andis VF-i välisminister Lavrov intervjuu, milles ta teatas, et VF-i operatsiooni eesmärgid – VF-i julgeolekuohtude neutraliseerimine, Ukraina riigi denatsifitseerimine, demilitariseerimine ning Donbassi elanike kaitse Ukraina eest – kehtivad endiselt ning „... nad saavutatakse, ükskõik kui kaua see ka aega ei võtaks“⁹². Armeekindral Surovikin, kes määrati 8. oktoobril 2022 juhtima Vene vägesid Ukrainas, väitis oktoobri keskpaigas antud intervjuus järgmist: VF tahab, et „... Ukraina oleks läänest ja NATO-st sõltumatu ning Venemaa-sõbralik riik“⁹³. Seega, kuigi VF-i poliitilised eesmärgid sõjas jäid muutu- matuks, andis VF-i juhtkond endale aru, et nende saavutamiseks on vaja roh- kem ressursse ja kulub oodatust enam aega.

Kindral Surovikini tähtsaimaks ülesandeks sai stabiliseerida rinne pärast VF-i lüüasaamist Harkovi oblastis, samal ajal kui Hersoni oblastis jätkus Ukraina pealetung. Selle ülesande täitmiseks otsustas VF-i juhtkond 9. novembril 2022 viia väed Hersoni oblasti Dnepri paremkaldalt välja⁹⁴

⁹¹ **Рейтинг доверия Путину среди россиян составляет 80%**. 2022. – Известия, 19 авгу- ста. <https://iz.ru/1381963/2022-08-19/reiting-doveriia-putinu-sredi-rossiian-sostavliaet-80> (01.10.2022); **Russia buys North Korean weapons, says US intelligence**. 2022. – Politico, 6 September. <https://www.politico.eu/article/russia-to-buy-north-korean-military-equipment-according-to-us-intelligence/> (15.10.2022), **Указ “Об объявлении частичной мобилиза- ции в Российской Федерации”**. – Администрация Президента Российской Федерации. <http://kremlin.ru/events/president/news/69391> (01.10.2022).

⁹² **Интервью журналу Newsweek** 2022. – Российский Совет По Международным Дела- м. <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/intervyu-zhurnalnu-newsweek/> (17.01.2023).

⁹³ **Не исключаю сложных решений: Генерал Суровикин заявил о попытках Украины прорвать оборону России** 2022. – Капитал Страны, 18 октября. https://kapital-rus.ru/news/390838-ne_iskluchau_slojnyh_reshenii_general_surovikin_zayavil_o_popytkah_u/ (17.01.2023).

⁹⁴ **Российский генерал Суровикин предложил сдать Херсон, глава Минобороны РФ Шойгу согласился** 2022. – Крым. Реалии, 9 ноября. <https://ru.krymr.com/a/news-rossiya-general-surovikin-obyavil-o-sdache-hersona/32122697.html> (18.01.2023).

ning Ukraina väed sisenesid Hersoni linna 11. novembril 2022. VF-i osaline mobilisatsioon kestis ametlike teadete kohaselt 21.09.–28.10.2022. Selle käigus mobiliseeriti 300 000 reservväelast, kellest 150 000 oli 7. detsembril 2022 saadetud juba lahingutegevuse piirkonda (väidetavalt oli ligi 80 000 mobiliseeritud eesliinil, ülejäänud täitsid territoriaalkaitse ülesandeid või said lisaväljaõpet) ning 150 000 mobiliseeritud viibis väljaõppel erinevatel polügoonidel.⁹⁵

VF-i vägede üleminek kaitsele ning vajadus ellu viia mobilisatsioon oli VF-i juhtkonna jaoks järjekordne otsustuskoht. Olukord oli võrreldes kevadega tõsiselt muutunud ning oli selge, et Ukrainat toetavate riikide koalitsiooni ühtsus ja otsusekindlus ei luba VF-il tavajõududega kiiret võitu saavutada. Samuti oli ilmne, et VF ei saanud rünnata Ukraina strateegilise tasandi materiaalsel raskuspunkti (relvastuse, lahingutehnika ja laskemoona allikaid lääneriikides), vallandamata veelgi ulatuslikumat sõda.

Vaadates sõja majanduslikku ja humanitaartasandit, mõisteti Moskvast, et sõjas juba tugevasti kannatada saanud Ukraina on haavatav ning lähenev talv muudab Ukraina olukorra veelgi raskemaks.

Ukraina majandus oli 2022. aasta septembris keerulises olukorras: töötuid oli 34%, inflatsioon moodustas 24%, viljasaak oli 45% väiksem kui 2021. aastal, riigist oli lahkunud 7,1 mln ja oma kodudest teise Ukraina piirkonda liikunud 6,2 mln inimest, SKT oli langenud 30%.⁹⁶ Septembri keskpaigaks oli ligi 50% Ukraina energeetikaobjektidest saanud suuremaid või väiksemaid kahjustusi ning Ukrainas hinnati, et 60–65% energiast tuleb talveperioodil toota tuumajaamades, kusjuures need peavad töötama võimalikult suurteil koormustel.⁹⁷

⁹⁵ **Путин ответил на вопрос о новых волнах мобилизации** 2022. – Фонтанка.ру, 7 декабря. <https://www.fontanka.ru/2022/12/07/71878310/> (18.01.2022); **Путин: Частичная мобилизация выявила проблемы, нужно совершенствовать работу военкоматов** 2022. – Фонтанка.ру, 21 декабря. <https://www.fontanka.ru/2022/12/21/71917460/> (18.01.2023).

⁹⁶ **Какой была экономика Украины накануне массированного ракетного удара** 2022. – The Page, 11 октября. <https://thepage.ua/economy/ekonomika-ukrainy-v-sentyabre-2022> (10.02.2023); **Ukraine Situation Flash Update #32 (7 October 2022)**. – ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-flash-update-32-7-october-2022> (07.02.2023); **ВВП Украины по итогам трех кварталов сократился на 30%** 2022. – Украинская правда, 8 октября. <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/10/8/692390/> (08.02.2023).

⁹⁷ **Обстрелы энергообъектов: будут ли отключать в Украине свет?** 2022. – Deutsche Welle, 16 сентября. <https://www.dw.com/ru/obstrely-energoobektov-budut-li-otklucat-v-ukraine-svet/a-63139859> (11.02.2023).

Armeekindral Surovikin pooldas rünnakute alustamist Ukraina energiataristu vastu ja need algasid septembris-oktoobris 2022⁹⁸. VF-i juhtkond võis nende rünnakutega taotleda korraga mitut eesmärki: (1) jõupingutus suunati otse Ukraina strateegilise tasandi moraalse raskuspunkti vastu ja püüti murda Ukraina rahva kaitsetahet (ja Ukraina vastupanu); (2) Ukraina majandust püüti paisata vabalangemisse, lootes, et Ukraina igakülgne toetamine ja ülalpidamine muutub lääneriikidele liiga kulukaks; (3) püüti vallandada kogu Ukrainat hõlmavat humanitaarkatastroofi, lootes, et Ukrainat ümbritsevaid riike tabavad põgenikevood, mis sunnivad Ukrainat toetavate riikide valitsusi muutma oma seisukohti Ukraina sõja suhtes.

Ukraina hinnangute kohaselt võis VF-il olla 2022. aasta oktoobri keskpaigas Ukraina energiataristu ründamiseks ligi 600 nüüdisaegset raketti 9M723 (Iskander), H-101 ja 3M14 (Kalibr) ning teadmata hulk vanemaid ja ebatäpsemaid rakette. Samuti rakendas VF energiataristu ründamiseks Iraanist ostetud varitsevat õhuründemoona Shahed-136 (VF-is tuntud kui Geran-2), mille hulk võis Ukraina luure hinnangul küündida 2400-ni. VF-i rakettide tootmisvõimsust hinnati 100–200 raketilt kuni 600 raketini H-101 ja 3M14 aastas.⁹⁹ Seega võis VF halvima stsenaariumi korral rünnata Ukraina taristut kogu aasta jooksul püsivalt 20–40 nüüdisaegse raketi ning kuni 200 varitseva õhuründemoona ühikuga kuus, millele võisid lisanduda vanemat tüüpi, väiksema lennukaugusega ja/või ebatäpsemad raketid.

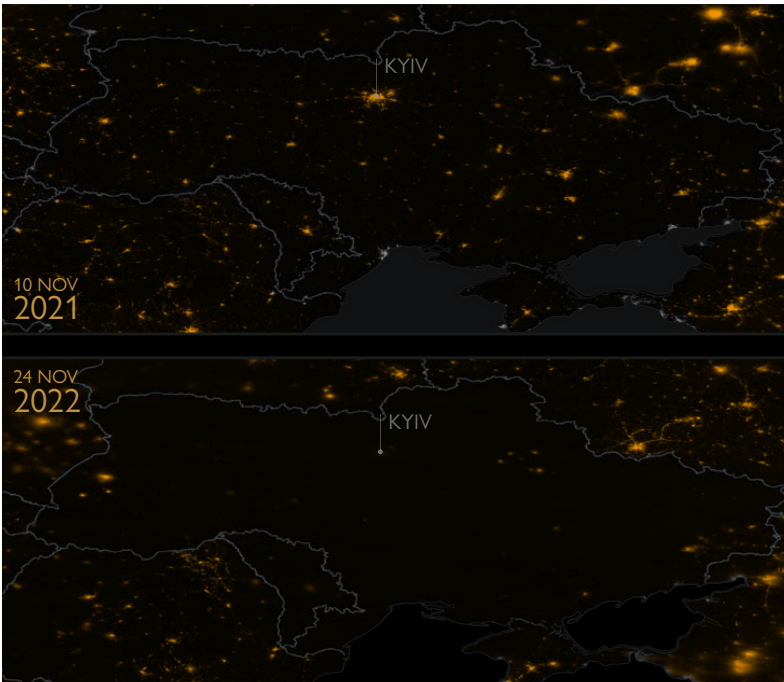
VF tegi ajavahemikus 11. septembrist 2022. aastal kuni 20. veebruarini 2023 ligi 20 rünnakut Ukraina energiataristu vastu, mille käigus tabas energeetikaobjekte 255 raketti ja varitseva õhuründemoona ühikut¹⁰⁰. Ukraina

⁹⁸ **Минобороны РФ назначило нового командующего вторжением — и впервые с начала войны публично назвало его имя. Им стал генерал армии Сергей Суровикин.** – Meduza, 8 октября. <https://meduza.io/feature/2022/10/08/minoborony-rf-naznachilo-novogo-komanduyuschego-vtorzheniem-i-vpervye-s-nachala-voyny-publichno-nazvala-ego-imya-im-stal-general-sergey-surovikin> (12.02.2023).

⁹⁹ **Russia has over 600 missiles left – Ukraine’s Minister of Defense** 2022. – Euromaidan Press, 14 October. <https://euromaidanpress.com/2022/10/14/russia-has-over-600-missiles-left-ukraines-minister-of-defense/> (17.11.2022); **Россияне атакуют города дронами “Герань-2”: что это такое и как сбить беспилотник (фото)** 2022. – ФОКУС, 17 октября. <https://focus.ua/voennye-novosti/533239-rossiyane-atakuyut-goroda-dronami-geran-2-chto-eto-takoe-i-kak-sbit-bespilotnik-foto> (31.01.2023); **Strikes in Ukraine shine a spotlight on dwindling Russian missile stocks** 2022. – France 24, 13 October. <https://www.france24.com/en/europe/20221013-strikes-in-ukraine-shine-a-spotlight-on-dwindling-russian-missile-stocks> (31.01.2023).

¹⁰⁰ **В Украине пока не прогнозируют дефицита электроэнергии** 2023. – УНІАН, 1 марта. <https://www.unian.net/economics/energetics/deficit-elektroenergii-v-ukraine-pokane-prognoziruetsya-ukrenergo-12163494.html> (10.03.2023).

õhukaitse suutis hävitada 33–87% Ukraina pihta tulistatud rakettidest ja varitsevast õhuründemoonast¹⁰¹. Hoolimata pidevatest remonditöödest sai Ukraina energiataristu järjest rohkem kannatada ning 23. novembril 2022 toimunud rünnakule, kus õhukaitsest tungis läbi 19 tiibraketti, järgnes täielik voolukatkestus 11 Ukraina oblastis¹⁰². 23. novembri rünnakutele järgnenud voolukatkestuste ala on näidatud joonisel 1.

Joonis 1. 23. novembril 2022 Ukraina energiataristu rünnakule järgnenud voolukatkestused Ukrainas¹⁰³. Fotod on tehtud satelliidilt NASA projekti „Black Marble“ raames.

¹⁰¹ **Matuszak, S.** 2022. On the verge of blackout: Ukraine facing attacks on its electricity generation system. – OSW Commentary. https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-01-18/verge-blackout-ukraine-facing-attacks-its-electricity#_ftn11 (10.02.2023).

¹⁰² **После обстрелов 23 ноября были полностью обесточены 11 областей: ситуация в Киеве очень сложная** 2022. – Слово і Діло, 24 ноября. <https://ru.slovovidilo.ua/2022/11/24/novost/bezopasnost/posle-obstrelov-23-noyabrya-byli-polnostyu-obestocheny-11-oblastej-situaciya-kieve-ochen-slozhnaya> (17.02.2023).

¹⁰³ **IOM Regional Ukraine Crisis Response Situation Report, 30 November 2022.** – ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/ukraine/iom-regional-ukraine-response-situation-report-30-november-2022> (17.02.2023).

Elektri defitsiit sundis Ukraina võime tegema novembri alguses jooksvaid voolukatkestusi. Novembri lõpus moodustas elektrienergia puudujääk Ukraina energiavõrkudes 30% ning endiselt oli kahjustatud ligi 50% riigi energeetikaobjektidest. Elektrikatkestused mõjutasid negatiivselt enamiku Ukraina ettevõtete tööd. Välistemperatuuri langemine koos voolukatkestustega halvendas elanikkonna olukorda ning pärast aastavahetust oli seisukord Kiievis kriitiline.¹⁰⁴ Veebruari alguseks oli Ukraina pidevate rünnakute ja territooriumi osalise okupatsiooni tõttu kaotanud 44% tuuma- ja 75% soojuselektrijaamade tootmisvõimsusest ning 33% soojus- ja elektrienergia koostootmisjaamadest.¹⁰⁵

Sellegipoolest teatati juba veebruari keskpaigas, et Ukraina energia- tootmisest piisas riigi vajaduste rahuldamiseks. Selle taga oli ühelt poolt pidev töö energiavõrkude ja -objektide taastamisel ning teiselt poolt energia- tarbimise vähenemine tööstustoodangu languse tõttu, soojenevad ilmad ja aastavahetusel alanud elektrienergia import EL-ist. Ukraina oli sõja jook- sul saanud 30 riigilt abi korras 1700 generaatorit, 1000 transformaatorit ja suure hulga muud varustust, mis võimaldas kahjustatud energiavõrke kiirelt taastada ning toota elektrit seal, kus seda vaja.¹⁰⁶ Ukraina vastupanuvõimet suurendas ka asjaolu, et talv oli suhteliselt soe ning Ukraina sai välisabina märkimisväärse koguse õhutorjerelevastust.¹⁰⁷

Samal ajal löökidega Ukraina energiataristu pihta jätkasid VF-i väed rünnakuid Donbassis, kus lahingutegevuse tulipunktiks kujunes Bahmuti piirkond. VF-i väed jõudsid 2022. aasta augusti alguseks Bahmutist ca 10 km

¹⁰⁴ Дефицит 30%: Кличко рассказал, насколько реален коллапс энергосистемы Киева 2023. – ФОКУС, 16 января. <https://focus.ua/economics/545541-deficit-30-klichko-rasskazal-naskolko-realen-kollaps-energositemy-kieva> (19.02.2023).

¹⁰⁵ Почти 20 энергоблоков ТЭС повреждены: Шмыгаль назвал последствия ракетного террора для Украины. 2023. – Telegraf, 10 февраля. <https://telegraf.com.ua/ukraina/2023-02-10/5778798-pochti-20-energoblokov-tes-povrezhdeny-shmygal-nazval-posledstviya-raketnogo-terrora-dlya-ukrainy> (17.02.2023); Пустили воду. Почему в Украине уменьшаются отключения света и что будет дальше с энергетикой и тарифами. 2023. – Страна.ua, 14 февраля. <https://strana.today/news/425025-что-будет-дальше-с-энергетикой-и-тарифами-на-свет-длжа-лжудей-и-бизнеса.html> (28.02.2023).

¹⁰⁶ Ukraine received 5,600 tonnes of aid for the energy sector from 30 countries: Ministry of Energy 2023. – Ministry of Energy of Ukraine. <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minenerho-ukraina-otrymala-56-tysiachi-tonn-dopomohy-dlia-enerhosektoru-z-30-krain-svitu> (15.03.2023).

¹⁰⁷ Protecting The Skies: How Does Ukraine Defend Against Russian Missiles? 2022. – Radio Free Europe/Radio Liberty, 24 December. <https://www.rferl.org/a/ukraine-missile-defense-weapons-charts-russia/32192132.html> (17.02.2023).

kaugusele ning 2023. aasta veebruaris toimusid lahingud juba linnas. Lahingutes Bahmuti pärast on oluline roll olnud erasõjafirmal¹⁰⁸ Wagner, mida tugevdati VF-i kinnipidamisasutustest värvatud isikkoosseisuga. Kinnipeetavate kaasamine sõjategevusse võis mõnedel andmetel alata juba juulis. Oktoobris ilmus meedias teade, et president Putin oli andnud ülesande värvata Wagnerisse 20 000 kinnipeetavat ja aastavahetuseks sõdis Wagneris USA andmetel juba 40 000 kinnipidamisasutustest värvatud võitlejat (lisaks 10 000 tavalisele võitlejale). 2023. aasta veebruari keskpaigaks hinnati Wagneri kaotusi 30 000 võitlejale, kellest 9000 oli hukkunud.¹⁰⁹

11. jaanuaril 2023 määrati VF-i vägesid Ukrainas juhtima kindralstaabi ülem armeekindral Gerassimov, kelle asumisega sellele kohale on seostatud VF-i uue pealetungi algust Ukrainas. Sellise arvamuse kujunemisele aitas kindlasti kaasa kindral Gerassimovi intervjuu, milles ta teatas järgmist: VF mobiliseeris 300 000 reservväelast, et stabiliseerida olukorda, kaitsta uusi VF-i alasid ja teha pealetunge.¹¹⁰ Ka Briti kaitseväeluure hinnangul on VF alates 2023. aasta jaanuari algusest püüdnud taasalustada pealetungi ning seda hinnangut kinnitab kaudselt asjaolu, et 2023. aasta jaanuaris ja veebruaris suurenesid VF-i relvajõudude ööpäevased kaotused võrreldes eelnenud kuuga vastavalt 23% ja 53% (joonis 2).

¹⁰⁸ Juriidiliselt pole VF-is erasõjafirmasid olemas. **Правительство отказалось легализовать частные военные компании в России.** 2023. – 7x7. Горизонтальная Россия, 9 марта. <https://semnasem.org/news/2023/03/09/pravitelstvo-otkazalos-legalizovat-chvk-vagner-v-rossii> (15.03.2023).

¹⁰⁹ **Почему Кремль делает ставку в войне в Украине на уголовников?** 2022. Голос Америки, 20 сентября. <https://www.golosameriki.com/a/russia-convicts-recruiting/6755517.html> (15.02.2023); **Пригожин призвал депутатов возглавить подразделения типа ЧВК “Вагнер”** 2022. – Новое Время, 11 октября. <https://newtimes.ru/articles/detail/225030> (15.02.2023), **США: 80 процентов бойцов ЧВК Вагнера в Украине – заключенные** 2022. – Deutsche Welle, 23 декабря. <https://www.dw.com/ru/ssa-cetyre-iz-pati-bojcov-cvk-vagnera-v-ukraine-zaklucennye/a-64201178> (15.02.2023); **More than 30,000 Wagner fighters have been wounded or killed in Ukraine, US estimates.** 2023. – CNN, 17 February. https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-2-17-23/h_a21a4198e8d6ba18d87d128cf0605524 (20.02.2023).

¹¹⁰ **Герасимов: такой интенсивности военных действий современная РФ еще не знала** 2023. – Аргументы и Факты, 23 января. https://aif.ru/society/army/gerasimov_takoy_intensivnosti_voennyh_deystviy_sovremennaya_rf_eshche_ne_zнала (05.03.2023).

Joonis 2. VF-i vägede keskmised ööpäevased kaotused kuude kaupa Ukraina relvajõudude kindralstaabi andmete põhjal¹¹¹

VF-i vägede pealetungile viitab ka erinevatel polügoonidel väljaõpet saanud, mobiliseeritute täiendatud ja mobiliseeritustest formeeritud VF-i üksuste liikumine sõjategevuse piirkonda.¹¹² Suurte kaotuste hinnaga õnnestus VF-i vägedel veebruarikuu jooksul suurendada okupeeritud territooriumi 85–230 km² (0,01–0,04%) võrra¹¹³.

Teise sõja-aasta alguseks oli Ukrainast kujunenud tunduvalt ühtsem riik kui sõja puhkedes, kuid tema võime tõrjuda VF-i agressiooni sõltus täielikult teda toetava viiekümne riigi sõjalisest abist. Ukraina SKT langes 2022. aastal 29,2%, allpool vaesuspiiri elas 25% elanikkonnast, aastavahetusel hinnati nii töötuse kui ka inflatsioonitasemeks 30%, esimese sõja-aasta lõpuks oli kodudest lahkunud 13,6 mln inimest (33% riigi sõjaelsest elanikkonnast) ning Ukraina sai kokku 143 mld euro ulatuses sõjalist, humanitaar- ja finantsabi.

¹¹¹ Ministry of Defence [@DefenceHQ]. 2023. – Twitter, 12 February. <https://twitter.com/DefenceHQ/status/1624662811744911361> (01.03.2023).

¹¹² Эшелон с обученными на белорусских полигонах мобилизованными россиянами отправился на войну в Украину 2023. – Polskie Radio, 12 января. <https://www.polskieradio.pl/397/9770/Artykul/3102111,8> (27.02.2023); Из Беларуси в РФ отправился эшелон с военной техникой и мобилизованными россиянами 2023. – Obozrevatel, 26 февраля. <https://www.obozrevatel.com/belarus/vojna-ukraina-rossiya-perebrosila-eshelon-s-voennoj-tehnikoj-i-mobilizovannyimi-iz-belarusi-v-rostovskuyu-oblast.htm> (15.03.2023).

¹¹³ Russia expanded its territory in Ukraine by less than 0.04% in a month of brutal fighting that cost it thousands of soldiers and vital equipment, says think tank 2023. – Insider, 14 March. <https://www.businessinsider.com/russia-gained-only-tiny-percentage-more-ukraine-territory-february-experts-2023-3?r=US&IR=T> (20.03.2023).

2022. aastal moodustas Ukraina igakuine eelarvedefitsiit 5 mld dollarit, mille katteks saadi välisabi 28 mld dollarit.¹¹⁴

Ülaltoodud faktid räägivad selget keelt selle kohta, et VF ei suutnud saavutada murrangut sõja käigus ka Ukraina energiataristu ründamisega ning teine sõja-aasta juhatati sisse intensiivse lahingutegevusega Donbassis ja jätkuvate õhulöökidega Ukraina tsiviilobjektide pihta.

6. Kokkuvõtte: VF-i strateegia iseloomulikud jooned Ukraina sõja esimese aasta põhjal

Niisiis, Ukraina ühinemise takistamiseks EL-i ja NATO-ga ning lääneriikide mõju tasalülitamiseks Ukraina territooriumil püüdis VF saavutada valla päästetud sõjas oma eesmärgi (1) kukutusrünnaku abil, (2) Ukraina vägede hävitamisega Donbassis ja (3) Ukraina energiataristu hävitamisega talvekuudel. Ükski valitud tegevusvariantidest ei toonud edu ja kokku andsid need oodatule vastupidise tulemuse. Ukraina sõjaline koostöö USA, teiste NATO liikmete ja kolmandate riikidega on tihedam kui kunagi varem ning Ukraina sai sõja ajal ametlikult EL-i kandidaatriigiks. Ukrainat toetavaid lääneriike nähakse Ukraina liitlastena ning VF-i halastamatu ja julma vaenlasena.

Elmistes punktides esitatud seisukohtade ja info põhjal võib VF-i strateegilise mõtlemise kokku võtta järgmiselt.

1. **VF ei mõistnud rünnatava riigi olemust ega ole suutnud õigesti hinnata tema raskuspunkte.** VF ei suutnud mõista, et Ukraina moraalseks raskuspunktiks on kaks Maidanit korraldanud ja kaheksa aastat VF-i

¹¹⁴ **Инфляция, безработица, зарплаты, миграция: экономические итоги 2022 года 2023.** – The Page, 2 января. <https://thepage.ua/economy/inflyaciya-bezrobotica-zarplaty-migraciya-v-ukraine-v-2022> (11.02.2023); **Из-за войны уровень бедности в Украине вырос в десять раз - Всемирный банк 2022.** – Украинская правда, 16 октября. <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/10/16/692679/> (15.12.2022); **ВВП Украины по итогам 2022 года упал на 29,2% - Минэкономики 2023.** – ЛИГА.Закон, 14 марта. https://biz.ligazakon.net/ru/news/218112_vvp-ukrainy-po-itogam-2022-goda-upal-na-292---minekonomiki (25.03.2023); **UNICEF Ukraine Refugee Response Humanitarian Situation Report (Full-Year): 24 February 2023.** – ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/ukraine/unicef-ukraine-refugee-response-humanitarian-situation-report-full-year-24-february-2023> (12.03.2023); **Trebesch, C.; Antezza, A.; Bushnell, K.; Frank, A.; Frank, P.; Franz, L.; Kharitonov, I.; Kumar, B.; Rebinskaya, E.; Schramm, S.** 2023. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how? – Kiel Working Paper, No. 2219, February. Kiel: Kiel Institute for the World Economy, p. 25.

vastu sõdinud rahvas.¹¹⁵ Samuti ei suudetud õigesti hinnata lääneriikide valmisolekut toetada Ukrainat, võtta Ukraina ressursside ammendumisel üle tema relvastamine ning aidata Ukraina energiataristut korras hoida, et vähendada VF-i rünnakute mõju.

2. **VF ei mõistnud ega arvestanud vallapäätetava sõja olemust.** VF seadis sõjategevuse eesmärgiks Ukraina valitsuse kukutamise, relvajõudude likvideerimise ja riigi poliitilise orientatsiooni muutmise, mis tähendab riigi suveräänsuse ja paljuski riigi enese hävitamist. Teooria kohaselt avaldab kaitsja selliseid eesmärke taotlevale agressorile nii tugevat vastupanu, kui vähegi suudab. VF-i juhtkonna usk sellesse, et ukrainlased jäävad passiivselt pealt vaatama oma riigi hävitamist, oli soovmõtlemine.
3. **VF ei ole senini olnud valmis rakendama maksimaalset sõjalist pingutust.** Ukraina jõuallikate ja vallapäätetava sõja olemuse väär hindamine tõi kaasa olukorra, kus VF lootis saavutada oma eesmärke rahuaja üksuste ja ressurssidega. Osaline mobilisatsioon korraldati alles siis, kui VF-i üksused olid tugevalt alamehitatud ja rinne Ukrainas hakkas lagunema. Hoolimata sellest, et VF on juba aasta väga intensiivselt sõdinud lääneriikide toetatud 40-miljonilise elanikkonnaga Ukraina vastu, pole Moskva siinse artikli kirjutamise ajaks määratlenud Ukrainas toimuvat sõjana, kehtestanud VF-is sõjaseisukorda ega mobiliseerinud kõiki ressursse.
4. **VF on olnud jäik sõja ajendiks olnud poliitiliste eesmärkide suhtes.** Hoolimata edu saavutamisest esimesel sõja-aastal, pole VF loobunud eesmärgist takistada Ukraina liitumist NATO ja EL-iga ning saavutada täielik kontroll Ukraina poliitika üle.
5. **VF on püüdnud heakskiidetud strateegiat ellu viia hetkeni, mil see on osutunud võimatuks.** Nii rünnak Kiievile kui ka 2022. aasta kevadel alanud pealetung annavad tunnistust sellest, et VF ei reageeri kiiresti strateegia aluseks olnud eelduste kehtetuks muutumisele ja muutunud olukorrale.
6. **VF-i sõjaline mõtlemine on ratsionaalne ja järgib totaalse sõjapidamise¹¹⁶ põhimõtteid.** Jättes kõrvale kukutusrünnaku, mille kavandamisel

¹¹⁵ Mõned Ukraina sõjaväelased on korduvalt rõhutanud, et enamik Ukraina vastu sõdivatest venemaalstest ei mõista, kui erinev on nende mõttemaailm ja väärtushinnangud ukrainlaste omadest.

¹¹⁶ Vt sel teemal ka **Freedman, L.** 2023. Kyiv and Moscow Are Fighting Two Different Wars. What the War in Ukraine Has revealed About Contemporary Conflict. – Foreign Affairs, Ukraine: A Year of War. <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/kyiv-and-moscow-are-fighting-two-different-wars> (17.02.2023).

oli suur osa VF-i eriteenistustel ja nende valehinnangutel, suutis VF nii eelmise aasta mais-juunis kui ka novembris-detsembris panna Ukraina relvajõud ja riigi väga raskesse olukorda, mis võinuks lääneriikide toetuse puudumisel sundida Kiievit tegema järeleandmisi. VF on näidanud, et sõda pidades ründab ta riiki mitmel tasandil ning sihtmärkideks on relvajõud, elanikkond, sõjaline ja tsiviiltaristu. Samal ajal püüab VF lagundada Ukrainat toetavate riikide koalitsiooni ühtsust.

7. **VF-i strateegia ja selle elluviimine ei tasakaalusta seatud eesmärged, nende saavutamiseks valitud viise (tegevuskavasid) ja eraldatud vahendeid.** VF-i soovimatus muuta sõja põhjuseks olevaid poliitilisi eesmärged, võimetus mõista piisavalt Ukrainat ja tema liitlasi, jäikus juba heakskiidetud tegevuskavade elluviimisel ning aeglus vajalike ressursside mobiliseerimisel näitavad Venemaad riigina, kes on Ukrainas sõdinud järjekindlalt, kuid vaegsihitult ja kohmakalt. Totaalse sõjapidamise põhimõtete järgimine on muutnud VF-i sõjapidamise Ukrainat laastavaks.

Eeltoodu põhjal võib Eesti sõjalise julgeoleku seisukohalt arvestada VF-i puhul võimalusega, et Moskva tekitab regioonis pingeid ja võib isegi kasutada sõjalist jõudu, tuginedes väga põhimõttelist laadi valearvestustele. Kord konflikti alustanuna VF sellest juba nii lihtsalt ei tagane. See tähendab, et VF-i retoorikat tuleb võtta tõsiselt ka siis, kui see sisaldab ebarealistlikke nõudmisi ja väiteid, ning planeerida sõjaline heidutus nii, et VF-il ei tekiks kahtlustki selles, et agressioonile vastatakse sõjalise jõuga, mis põhjustab VF-ile suurt kahju. VF-i järjekindlus oma eesmärkide taotlemisel ja kaotuste eiramine seab Ukraina sõja samasse ritta Talvesõja, Teise maailmasõja ja 1994. aasta detsembris alanud Tšetšeenia sõjaga. Kõiki neid sõdu alustas NSVL ja tema õigusjärglane VF ekslike hinnangute põhjal koostatud strateegiaga, kuid vead maksti sõdurite verega kinni, lähenemist muudeti ja oma tahet hakat vastasele järjest meetoodilisemalt peale suruma. Järelikult peab heidutusprotsessis edastatav sõnum agressiooni toimepanemise kahjulikkusest tähendama VF-i jaoks tõsisemaid tagajärgi kui suurte kaotuste võimalust lahinguväljal ning see sõnum peab olema väga veenev.

VF-i edasise tegevuse kohta Ukrainas on raske midagi kindlat öelda. Avalikkusele olemasoleva info põhjal ei saa anda piisavalt usaldusväärset hinnangut sellele, kui kiiresti kuluvad sõdivate poolte ressursid ning kas lääneriikide abi on piisav, et hüvitada Ukraina relvajõudude laskemoonakulu ja kaotusi lahingutehnikas. Teisisõnu puudub hetkel ammendav ülevaade sõdivate poolte jõuvahekorra ning selle muutumisest, mistõttu on kõrvalseisjal raske hinnata sõdivate poolte võimalikke strateegilisi kaalutlusi ja plaane.

Samas, arvestades VF-i senist soovimatust loobuda kontrollist Ukraina ja/või selle poliitika üle ning arusaamu sõjapidamisest, on suhteliselt ootuspärane, et VF jätkab katseid suruda oma tahet Kiievile peale totaalse sõjapidamisega Ukrainas. Nii kurnab VF Ukraina inimressurssi, hävitab järjekindlalt Ukraina taristut ja majandust, püüab vallandada riigis humanitaarkatastroofi¹¹⁷, likvideerida Ukrainat kui toimiva majandusega riiki ja sundida Kiievit tegema järeleandmisi.

Iseasi, kas see ka õnnestub. Sõjas on vastasel alati oma sõna sekka öelda ning ilmselt otsitakse nii Kiievis, NATO-s kui ka kõigi Ukrainat toetavate riikide pealinnades võimalusi VF-i strateegia nurjata. Kui leitakse viis sundida VF taanduma ja loobuma oma geopoliitilistest eesmärkidest Ukraina suhtes, on see lisaks Ukraina rahva ja riigi päästmisele oluline samm ka Eesti julgeoleku tagamisel.

ERIK MÄNNIK, PhD

Kaitsväe Akadeemia rakendusuringute osakonna
strateegilise analüüsi grupi juhataja-juhtivteadur

¹¹⁷ Maailmapanga hinnangul võib 2023. aasta lõpuks elada allpool vaesuspiiri üle 50% ukrainlastest. Rännakute jätkumisel tsiviiltaristu vastu võib olukord kujuneda veel havemaks. **World Bank: Poverty level in Ukraine has increased tenfold 2022.** – The Kyiv Independent, 16 October. <https://kyivindependent.com/world-bank-poverty-level-in-ukraine-has-increased-tenfold/> (17.02.2023).